

Методологія як сфера мислєдїяльностї

Анатолій В. ФУРМАН
**КАТЕГОРІЙНА МАТРИЦЯ
ВІТАКУЛЬТУРНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ:
ВІД МИСЛЕВЧИНЕННЯ ДО КАНОНУ**Anatoliy V. FURMAN
**CATEGORICAL MATRIX OF VITACULTURAL METHODOLOGY:
FROM THOUGHT-ACTIVITY TO CANON**DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2023.02.006>

УДК: 167/168

Сьогодні «замість методології буйно квітне методологізм»
(Карл ПОППЕР. *Злиденність історизму, 1957*)

«...Канонем життя є його обмеженість, ...завершеність
як повнота вираженості ідеального через матеріальне...»
(Володимир РОМЕНЕЦЬ, Ірина МАНОХА [10, с. 903])

ВСТУП

Постановка методологічної проблеми у загальному вигляді. Подальший поступальний розвиток методології як новопосталого – самобутнього, штучно твореного, інтелігібельного, знаннево-компетентнісного – світу-засвіту породження, розвою та оприявнення донині незвіданих можливостей свідомої здатності сучасної людини поставив на порядок денний питання розширення її предметного поля в напрямку створення метасистеми особливого буттєво-екзистенційного наповнення – свідомісно організованих і діалектично взаємопрониклих розуміння, мислення, діяльності-вчинення, рефлексії. Вирішення цього проблемного питання, як неодноразово аргументувалося нами [3; 5; 19; 26; 32], можливе за умови грамотного поєднання двох полярних тенденцій в утвердженні саме такої, сутнісно вітакультурної, філософської, канонічної, методології.

Перше спрямування у формуванні світу методології окреслилося у 2005-08 роках з

обґрунтуванням нами *ідеї професійного методологування* (див. [18; 19; 27 34]). Його гносеологічним підґрунтям стало чітке розмежування, з одного боку, *методології-як-учення* й, відповідно, своєї рідної системи знань про структуру, логічну організацію, методи і засоби теоретичної і практичної діяльності, з іншого – *всеохватна царина методологічної роботи*, точніше – науково вивіреного філософського методологування як унікальної рефлексивної практики самої методології, котра в осередді полягає у *свободі мисленнєвого екзистенціювання* інтелектуала із формами, способами, засобами та інструментами свідомо й рефлексивно здійснюваної ним діяльності. Інакше кажучи, мовиться про **постання сфери професійного методологування**, засаднича модель якої охоплює шість взаємозалежних, наповнених тим чи іншим співвідношенням думання і діяння, порівневих нашарувань, починаючи від методологічних аналізу, рефлексії, розуміння і завершуючи повновагомою методологічною роботою-діяльністю. Досконале продуктивне методоло-

гування – це «завжди надскладна мислєдїяльність, котра, процесно формулюючи і розв'язуючи системні проблеми, рефлексивно охоплює всі типи мислення, займається розробкою нових схем мислєзреалїзування, дїяльності, мислєвчинення та здїйснює розиткову проблематизацію ситуацій і забезпечує їх здолаання шляхом створення й удосконалення засобів спїльної дїяльності, нарештї вона пов'язана із розширенням функціональних меж свідомості, для чого продукуються спеціальні засоби» опосередкування [19, с. 9], тобто коректної роботи із внутрішніми умовами розширення і посилення наявної свідомої здатності людини. Власне цей прорив до якісно нових спроможностей свідомості й забезпечує *вітакультурна методологія*, проте не самочинно і не автоматично, а лише ресурсами і засобами компетентного методологування.

Друге тенденційне спрямування у розвитку канонїчної методологїї перебуває на іншому полюсі від всеможливих форм, способів і засобів методологїчного практикування, а саме у безмежних ідеальностях *метатеоретизування і метаметодологування*. Якщо предметом першого є ґрунтовний системний аналіз епістемних здобутків-засобів, методів і властивостей іншої (здебільшого об'єктної чи предметної) теорїї, доведення її несуперечливості та повноти, логїчності способів введення нових понять і доказовості тверджень і раціональних меж застосування, то предметне поле другого насамперед становить арсенал новїтніх засобів та інструментів постійно відновлювальної на рівні «мета-» методологїчної рефлексїї над ранїше здобутими формами, методами, засобами і знаряддями мислєдїяльності, котрі здобуті у часопросторї інших методологїчних шкіл і напрямів. Окрім того, із шести ознак методологїчної рефлексїї, що нещодавно обґрунтовані нами як предмет дослідження, прикінцевою є найважливіша: у своєму розитково-оргдїяльнісному перебігу названа рефлексія «виходить за сферні рамки методологїї й актуалїзується та циркулює в дїйсності метаметодологїї, у якїї новоявлена надскладна методологїчна система постає на фундаменті інших, уже більшою чи меншою мірою рефлексивно опрацьованих і культурно унормованих, методологїчних принципів, стратегїй, підходів, концепцій» [16, с. 15]. Урештї-решт вихід мислителя чи науковця на технологїчний щабель рефлексивного здїйс-

нення методологїчної роботи-дїяльності знаменує собою вже не методологування як таке, а *метаметодологування* як практику-свободу особливого вчинково-дїяльного мислєрефлексування, яке відбувається над своїми всеможливими попередніми рефлексїями. У зв'язку із зазначеним нами розроблена авторська версія **метаметодологїчної оптики**, що являє собою складний механїзм підбору та комплектування лїнз-модулїв взаємозалежних мислення, розуміння, дїяльності, рефлексїї, який розитково функціонує на взаємодоповнювальних п'яти рівнях: *унїверсального* – вітакультурна методологія, *загального* – сфера професїйного методологування, *особливого* – циклічно-вчинковий підхід, *одиничного* – схема-модель мислєвчинення, *конкретного* – мислєсхема та її організованості. Приємно констатувати, що ця метаоптика виправдала свої очїкування як при здїйсненні рефлексивно-вчинкової реконструкції загальної теорїї дїяльності (див. [16]), так і при обґрунтуванні та параметричному порівнянні методологїчних оптик класичної, некласичної і постнекласичної наукової раціональності (див. [23]). Отож фактично мовиться про створення *авторської матриці метаметодологїчного дослідження методологїчних теорїй і систем*.

Прискїплива п-нна рефлексія зазначених полярних тенденцій сенситивного розвитку сучасної методологїї цілком логїчно асоціюється із двома ступенями розвитку будь-якого поняття за Г.В.Ф. Гегелем, де сфера методологування – це теза, а методологія та її метаоптика – антитеза. Оскїльки центральне поняття *розиток* в теорїї діалектики характеризує за автором дїяльність світового (абсолютного) духа, його поступ у царині *чистої думки* у висхідній низці чимраз конкретніших категорїй, то закономірно виникає проблемне, сутнісно методологїчне, питання: «А що ж становитиме синтез для того і того у вимїрі найближчого майбутнього методологїї?».

Наша відповідь на це питання однозначна: *синтез* обох полярних новаційних спрямувань у розвитку методологїї – сфери професїйного методологування і зростання вагомості метаметодологїчних досліджень, програм і проєктів – становитиме її **категорїйний лад**, причому в інварїантному наборі його центральних утворень – *категорїйних багатовимірних мислє-*

схем, моделей, матриць, систематик. До прикладу, скажімо, незважаючи на квазі-об'єктну, поліпредметну і суто епістемологічну близькість вітакультурної, канонічної і філософської методологій, вочевидь кожна з них матиме в майбутньому самотутні, хоча й у багатьох відношеннях схожі за наповненням, *категорійні матриці*.

Загалом досягнення третього ступеня понятійного розвитку чистої думки у цьому розглядуваному нами конкретному випадку спричинено щонайменше чотирма моментами:

а) тим, що *категорійний синтез* методологічного знання-оперування не лише зосереджує і сферну дійсність досконалого методологування як базову тезу-перспективу розширення діяльнісного часопростору методології, і засвіт творення метаметодологічних ідеалізацій та мисленневих організованостей як антитезу-альтернативу вміло здійснюваній методологічній роботі, а й сутнісно зберігає та по-новому поєднує у собі окремі ознаки-характеристики обох попередніх щаблів розширення світу методології;

б) реальною можливістю перетворення *категорійних понять* обстоюваної нами методології, зважаючи на їх системотвірне призначення як межових засновків сучасної загальноцивілізаційної культури, на дієві *світоглядні універсалії*, які у взаємодоповненні створюють цілісну *узагальнену картину* (образ) людського світу, тому що зосереджують у собі історично накопичений соціальний досвід мислення, діяльності та мислевчинення й дають змогу свідомій особі всеохватно оцінювати, домислювати, переживати і конструювати власне ковітальне (спільножиттєве) довкілля;

в) ще й тим, що *методологічні категорії*, набуваючи в нашій ситуації статусу світоглядних універсалій, усе ж не тотожні філософським категоріям як межовим загальним поняттям, що виникли як результат рефлексії над універсаліями культури і що первинно узаasadнювали саму методологію; річ у тім, що у вітакультурному соціальному безмежжі (взаємостосунків, форм і засобів спілкування, співдяння, комунікування тощо) людської життєактивності *універсалії методології* постають не тільки як форми раціонального мислення, а й як *схематизми* чи мислесхеми, визначаючи особистісне сприйняття світу, його усвідомлення, розуміння,

переживання і, щонайголовніше, вони утворюють та зорганізують базові структури та ідеальні функціонали зміслово збагаченої і сенсово розширеної *свідомості* – індивідуальної, групової чи суспільної, а тому характеризуються універсальністю щодо природних, соціальних та психодуховних об'єктів, які фіксуються у тому числі і як знакові об'єкти мислення й мають перспективу стати предметами діяльності;

г) продуктивним майбутнім знарядєво-інструментального збагачення не тільки світоглядних ресурсів людської свідомості, а й *етнонаціональної культури*, тому що відкриті у вітакультурній методології нові знаннєві, знаково-символічні та графіко-схематичні засоби, безумовно, істотно поповнюють арсенал джерел, запасів і можливостей ментально рідної нам етнокультури у її центральній ланці – в освіченості та досконалості *українського* світобачення і способу життя.

Стан наукової розробки проблемної теми дослідження. Всі розробки вказаної тематики – ідейні, теоретичні, прикладні, методологічні – є вповні самотутніми, фундаментальними, авторськими. Так, ідея і перший у зрієць категорійної матриці отриманий нами в 2001 році на основі методологічно грамотного поєднання 12 типологічних таксонів (квінтетних мислесхем) під час міждисциплінарного дослідження української ментальності у сферному розвитку національної психокультури [30; 35]. Іншими словами, вперше було відкрито *потужний методологічний інструмент* уможливлення багатовекторної й одночасно чітко організованої миследіяльності за горизонтальними, вертикальними та діагональними таксономічними пластами руху-поступу думки-комунікації у рефлексивно-світоглядному конструюванні найскладніших – метасистемних, саморозвиткових, нестабільно рекурсивних – об'єктів вивчення. В тому, посутньо стартовому, досвіді методологування завдяки *оптимуму*, а саме з допомогою 25-ти, *відібраних категорій* удалося виявити глибинний змістово-значеннєвий змісл українського менталітету як такої свідомісно-розумової впорядкованості суспільного життя народного загалу, котра співмірна й гармонійна у вітакультурному просторі та історичному часі зовнішньо соціальності, внутрішньо українській душі й національному духу свободи, віри, незламності, любові до Бога та

України, де в осередді перебуває рідне слово, *українська мова*, живе «солов'їне» мовлення.

Дещо пізніше, у 2008 і 2016 роках (див. [18; 19]), цей різновид матриці аргументовано нами як один з найважливіших і найдосконаліших інструментів мислєдїяльності та професійного методологування, які у взаємодоповненні одиничного і загального уможливають постановку та розв'язання надскладних (людиновимірних, суспільних, полісистемних, особистих тощо) проблем, рефлексивно охоплюючи при цьому різні типи мислення, види і способи діяльності й у підсумку розширюючи функціональні межі людської, мислєвчинково зрілої, свідомості саме завдяки створенню та опрацюванню нових інтелектуальних знарядь, засобів, інструментів. У цей час нами спільно із представниками авторської наукової школи сконструйовано три категорійні матриці: у 2009 році разом з А.Н. Гірняком «процесу створення модульно-розвивального підручника у системі модульно-розвивальної освіти» [17, с. 31], у 2011 в парі із В.С. Біскупом «сучасної соціологічної теорії» [3, с. 513] та у спілці із Т. Ковальновою «взаємозв'язку образів суб'єктивної реальності та психологічних чинників самоактуалізації дорослого» [13, т. 3, с. 368-375]. Примітно, що на цьому етапі розробки всі названі категорійні матриці не мали *зовнішнього контура*, себто поіменування полюсів, ні за вертикаллю, ані за горизонталлю; натомість у них була добре опрацьована центральна частина – *п'ятірні категорійні таксони*, що утворювалися на перетині двох різнотематичних вісей, хоча й за однаковою логікою розгортання діалектичних категорій: «загальне – особливе – одиничне – конкретне – універсальне». Щоправда приємне виключення тут становить *перша версія* категорійної матриці взаємозв'язку методології-як-учення і методологування-як-практики, або, точніше, єдності світу методології і сфери методологування, що створена нами на початку 2012 року як робочий інструмент для внутрішнього вжитку представниками авторської наукової школи й лише сьогодні друкується як виховий етап у творенні *оптимальної гармоніки категорій* філософськи зорієнтованої, вітакультурно узасадненої, практико уможливленої і канонічно зрілої методології. Крім того, упродовж усього цього проміжку часу проводилися окремі методологічні семінари школи (№20 –

26.09.2006; №41 – 04.03.2011; №53 – 31.01.2012; №94 – 03.02.2020), що тематично були присвячені презентації авторських матриць та обговоренню принципів і нормативів їх створення, оптимізації архітектоніки та комплексної експертизи у філософії і соціогуманітаристиці.

Нарешті у 2019 році нами здійснено фундаментальне дослідження вказаного напрямку пошукування, результатом якого стала розробка повновагомої *методологічної концепції творення категорійної матриці*, що підтверджує висвітлення низки таких взаємопов'язаних питань:

а) порівняльної характеристики матричних моделей у математиці та категорійних матриць у філософії і соціогуманітарних науках як етапів еволюції раціонального знання;

б) щонайменше п'яти переваг цього авторського *методу-інструменту* професійного методологування: фундаментальність раціогуманітарного змістовного наповнення, логічність форми, самого способу отримання категорійного ансамблю, оптимальність структури і внутрішньої збалансованості таксономічних категорій, ідеальність сконструйованої й оформленої як теоретична модель цілісної картини категорій у їх гармонійному синтезі, практичність у найширшому сенсі свободи метатеоретизування, методологування, мислєвчинення і саморефлексії з категоріями матриці та їх таксонами;

в) довершеної, передовсім метасистемно й діалектично аргументованої, *структурної організованості* зазначеного типу матриць, що у своїй формопобудові реалізують засадничі принципи і похідні нормативи у їх взаємодоповненні п'яти опрацьованих в нашій науковій школі методологічних підходів – вітакультурного, типологічного, таксономічного, системомислєдїяльнісного і циклічновчинкового, охоплюють систематику 16-ти взаємоузгоджених таксономічних категорій у центральній (внутрішній) частині матриці та її *зовнішній контур*, що поіменовує взаємоперехресні полюси – *тематизми-засновки* як межові кордони рефлексивних розмірковувань, у котрі впирається так чи інакше обмежене об'єктно-поліпредметним контекстом *метаметодологування*;

г) багаторакурсного *призначення* будь-якої зрілої категорійної матриці, що знаходить відображення у п'яти її функціях,

виконання яких урешті-решт й уможливило б реальні переваги цього надскладного, але винятково евристичного і продуктивного, інструменту канонічного методологування: *структурно-системної* – створення схематизованої мегаструктури як повноформатної, певною мірою знаннево оприявленої, *ідеальної моделі* певного фрагмента дійсності-реальності; *логіко-пізнавальної* – зреалізування методологічної процедури типологізації, у підсумку якого досягається раціогуманітарне знання вершинного, *категорійно-типологізованого*, статусу; *організаційно-синтезувальної* – утворення внутрішньо збалансованої і багатотаксономічної побудови на тлі різноструктурного співвіднесення задіяних до центрального епістемного полотна сув'язі к а т е г о р і й; *мислерегуляційної* – свідомісне здійснення пізнання, проектування, конструювання чи / і творення всеможливих (зокрема штучних) дійсностей-світів задля розробки все більш дієвих *засобів* розсекречення природи, соціуму, Всесвіту і перетворення самої людини; *інструментально-методологічної* – використання названої матриці в мислєдіяльності дослідника не лише як методологічного засобу пізнання, а й як універсального інструменту мислєвчинення і рефлексивного методологування.

Наочним підтвердженням достовірності та перспективності обстоюваної нами *методологічної концепції творення категорійної матриці* є два її нещодавно розроблені в з і р ц і: авторська категорійна матриця теоретичної психології [20] і категорійна матриця пізнання смисложиттєвої сфери особистості А.А. Фурмана [14]. Воднораз пропонується публікація містить *культурний еталон* даного типу матричних таблиць – новостворену нами другу версію категорійної матриці вітакультурної методології як канону філософського мислєвчинення (див. *далі*).

Метою методологічного дослідження є мислєрефлексивне обґрунтування першої та другої в е р с і й філософськи зорієнтованої, науково продуктивної, епістемно цілісної, ковітально здійснюваної, вчинково організованої та канонічно довершеної *вітакультурної методології* як культурного е т а л о н у сучасної методології загалом у їх конструктивному зіставленні як *етапів новітньої еволюції раціогуманітарного знання* про форми, методи, норми, засоби та інструменти професійного методологування.

Мета дослідження конкретизується у таких **завданнях**:

1) аргументувати доречність та ефективність авторської конструкції методологічної оптики творення категорійних матриць на прикладі побудови інваріантних матриць названого типу в царині вітакультурної (канонічної) методології;

2) презентувати методологічно компетентним інтелектуалам *першу версію* категорійної матриці взаємозв'язку с в і т у методологія-як-учення і с ф е р и методологування-як-свободи-практики і висвітлити її переваги та упушення під час створення і використання;

3) подати та описати *другу (новостворену) версію* категорійної матриці вітакультурної методології як к а н о н у філософського мислєвчинення та методології у цілому як самобутньої свідомісної дійсності-реальності;

4) здійснити сутнісний порівняльний аналіз *еволюційного зсуву методологічного знання* за десятилітній період його розвитку від першої версії категорійної матриці вітакультурної методології до другої.

Об'єктом вивчення є *категорійна матриця як один із найпотужніших і найефективніших інструментів* рефлексивної мислєдіяльності, філософського і наукового мислєвчинення та професійного методологування.

Предмет чинного дослідження становлять перша і друга версії категорійної матриці вітакультурної методології як:

– *періоди історичного становлення новітньої методології* як самобутньої мислєдіяльнісної буттєвості розширеного функціонально-розвиткового формату життя-екзистенціювання людської – індивідуальної, групової, колективної – с в і д о м о с т и;

– *способи розвитку категорійного ладу сучасної методології*, відмінність яких спричинена різноманітним масштабом чи обсягом задіяння категорійних засобів і тематизмів, тоді як їх близькість полягає у єдиній методологічній стратегії творення зазначеного типу матриць;

– *етапи еволюції соціогуманітарного і, власне, методологічного знання*, котре в цьому конкретному випадку розвитково функціонує від неklasичної до постнеklasичної наукової раціональності;

– *культуротворчі етапи методології взагалі* у її вершинному, найуніверсальнішому, знаково-символічно *осередді-плетінні* – у канонічному вигляді набору категорійних матриць.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Авторська конструкція методологічної оптики творення категорійних матриць

Загалом методологія творення категорійних матриць розроблена нами досить детально (див. [20]). В нашому випадку її квінтесенцію становить цілеспрямоване зреалізування циклічно-вчинкової оргсхеми створення категорійної матриці вітакультурної методології як к а н о н у методології взагалі, що фокусується у чотирьох взаємозалежних *ракурсах-етапах* розгортання пізнавально-конструювальної творчості:

по-перше, у рамках культурно вагомих здобутків методологічно зорієнтованих філософських шкіл і систем Новоевропейського часу, постання і розвою системомислєдїяльнїсної методології і філософії науки у другїй половинї ХХ на початку ХХІ столїття [13, т. 4] (*ситуаційна складова*);

по-друге, у форматї авторського визначення методології як «самобутнього органїзму творення загостреного почуття свїдомостї у його джерельному осереддї *чистого мислення* і водночас як самоекзистенційної сфери напруженого – проблемно-діалогїчного, конфліктно-комунїкаційного – *життя людської свїдомостї* на межї їманентного і трансцендентного у її канонїчних рефлексивних формах – філософського і наукового методологування» [15, с. 209] та у створеннї вітакультурної методології і концепції професійного методологування [5; 19; 33 та ін.] (*мотиваційна складова*);

по-третьє, у логїчно і категорійно аргументованому наборї взаємозалежних умов, закономірностей, процедур і характеристик здїйснення т и п о л о г і ч н о г о підходу як точного, досконалого й воднораз багатомодульного і поліфункціонального *інструменту* компетентної методологїчної роботи, що й уможливив у результативному підсумку створення категорійної матриць самобутнього свїту методології [32; 34] (*діяльна складова*);

по-четверте, у взаємодоповненнї рефлексивного методологування (власне метаметодологування) і категорійного аналізу та термінологїчного конфїгурування, коли інтелектуальному опрацюванню підлягали як наявні поняттєві і категорійні засоби сучасної методології, так і *авторська новостворена модель*

вітакультурної методології (див. далї), що сутнісно постає як окремий – самобутній, вітасвїдомїсний, культуротворчий – с в і т форм, методів, норм, засобів та інструментів мислення, діяльності, мислєвчинення, професійного методологування у *восьми категорійних координатах*, органїзованих за дедуктивним принципом: «буття – свїдомість», «свїт – людина», «культура – життя», «філософія – соціальний досвід», «наука – мистецтво», «теорія – практика», «мислення – діяльність», «думання (думка) – вчинення (вчинок)» (*післядіяльна складова*).

Окремо зауважимо, що *методологїчна оптика* типологїчного творення зазначеного напрямку категорійного ладу авторськи сконструйована за принципами, канонами і нормативами *постнекласичної наукової раціональності* та у виглядї п'ятимодульного набору лїнз-інструментів рефлексивного мислєвчинення від відносно простих до найскладніших на таких *рівнях* або *поясах*:

к о н к р е т н о г о – це кватерна або квінтетна *мислєсхема* як базовий матеріал-засіб здїйснення методологїчної діяльності, що уможливлєє не лише створення штучно-їдеальних конструктів рефлексивної свїдомостї та внутрішнє збалансування категорій і понять сучасної методології, а й упорядковує хаотично розсіяне, головнo позадосвідне, всезагальне, апріорне, знання (їдеї, концепти, принципи, постулати, свїтоглядні універсалїї) у взаємодоповненнї методології-як-учення і методологування-як-практики;

о д и н и ч н о г о – *конструкція категорійної матриць*, що містить двї структури: а) центральну частину як систему із 12 мислєсхем або таксонів категорійної кватерності, що семантично презентують вітакультурну (філософську) методологїю як окрему унікальну свїдомїсну буттєвість взаємозалежного розвитку-самоорганїзації свїту методології і сфери методологування, і б) зовнішній контур, що обгортає цю внутрішню частину двома поясами: першїй зліва і зверху утворюють однаково названї ланцюжки діалектичних категорій «загальне – особливе – одиничне – конкретне – універсальне», другий – відповідно їх двополюсне поїменування: «свїт методології – сфера методологування» і «методологія як складова культури – вітакультурне (канонїчне) методологування, що уможливлєє порівнєве розвиткове функціонування методології»;

особливого – *типологічний підхід* у діалектичній мозаїці його понять, принципів, нормативів, процедур, параметрів та інтелектуальних знарядь, що дає змогу отримати оптимально оприявлену *типологію категорійних засобів* вітакультурної методології, яка постає однією із базових, власне канонічних, версій методології взагалі як штучно сконструйованої вітаантропологічної дійсності взаємозалежно організованих свідомості, розуміння, мислення, діяльності, рефлексії;

загальною – *сфера професійного методологування* як самобутня свобода-практика екзистенційного уприсутнення розширеного життєпотoku свідомості, котра є діалектичним продовженням і мислевчинковою конкретизацією світу методології як окремого, унікального для культури, знаннєвого ресурсу (передусім форм, методів, засобів та інструментів мислєдїяльності) у його центральній ланці – у субстанційному засвіті методологічного мислення;

універсальною – *вітакультурна методологія як канонічна форма методології взагалі*, котра є осмисленим авторським проектом та інтегральною дослідницькою програмою із 2005 року, що перебувають на етапі їх інтенсивного виконання у висвітленні її восьми сегментів, напрямів або «материків» розвитку, що пояснюються та описуються у відповідних *категорійних координатах*: «буття – свідомість», «світ – людина», «культура – життя», «філософія – соціальний досвід», «наука – мистецтво», «теорія – практика», «мислення – діяльність», «думання (думка) – вчинення (вчинок)»; у цій новітній світоглядній самобутності постановня методології не лише збагачує семіотичну повноту культури і соціального досвіду глобалізованого людства, а й розширює донині незвідані горизонти ковітальної зорганізованості індивідуальної, групової і масової свідомості, уможливаючи мислєдїяльне і мислевчинкове практикування високої досконалості в усіх сферах і галузях суспільного життя.

Отже, запропонована нами матриця вкотре доводить свою евристичність як оригінальний і вкрай продуктивний, хоча і надскладний, інструмент професійного методологування, що характеризує новітній етап еволюції раціогуманітарного знання у його вершинному осередді – в *категорійній генезі методології* і як окремого самобутнього засвіту «розширеного почуття свідомості»,

і як найнеобхіднішої складової сучасної культури. Крім того, уперше унаочнено аргументовано, що обидва вектори постановня *канонічної методології* можуть успішно розвиватися лише в онтологічній екзистенційності та діалектичній єдності із *вітакультурним* (себто еталонно канонічним) *методологуванням* і як зі сферою практики-свободи мислення, діяльності та мислевчинення, і як зі способом порівневого розвіткового функціонування самої методології, що спрямовані перш за все на творення-примноження ідеальних форм думання-мислєдїяння розпорошеної за межі всього природного, а саме *людської свідомої здатності* осягнути до недавна незбагненне.

Воднораз сподіваємося, що переконаливими є як переваги цього самодостатнього інтелектуального інструменту (фундаментальність змісту, логічність формопобудови, оптимальність структури-конфігурації, ідеальність категорійної картини, практичність категорійних і таксономічних засобів оперування), так і його широкі функційні можливості – структурно-системні, логіко-пізнавальні, організаційно-синтезувальні, мислекомунікаційні та інструментально-методологічні, причому на тлі якнайкращої архітектоніки отриманої симетричної таблиці, яка в центральній частині містить систематику із шістнадцяти взаємоузгоджених й у певних ієрархічних комбінаціях згрупованих *таксономічних категорій методології*, що зорганізовані у вісім таксонів, а також гіпотетично вказує на найбільш імовірнісіні її дисциплінарні відгалуження – методософію, методологіку, методоінженерію. І це створює надійне теоретичне підґрунтя для вирішення наступного дослідницького завдання: обґрунтувати найкраще з можливих *категорійне плетиво метаметодології* як дотепер утаємниченого способу життя свідомості.

2. Перша версія категорійної матриці взаємозв'язку світу методології і сфери методологування

Ідея діалектичного взаємопроникнення методології-як-учення і методологування-як-практики неодноразово обґрунтовувалася нами у різних авторських текстах і з різних концептуальних позицій, починаючи із 2005 року. До прикладу, в передмові до *третьої дослідницької програми школи* зазначається, що вже

її базова модель «дала змогу чітко розмежувати, з одного боку, *світ методології* як учення про форми, методи, способи, засоби та інструменти МД, з іншого – *сферу методологування* як особливу практику виняткового упредметнення, окресленого бінарним форматом здійснення методологічних мислення і діяльності й диференційованого на шість взаємозалежних порівневих нащарувань, починаючи від методологічних аналізу, рефлексії, розуміння й завершуючи методичною роботою-діяльністю. Таким чином ця засаднича модель уперше, принаймні теоретично, зліквідувала разючу логічну помилку, коли терміну «методологія» традиційно приписувалося і почасти приписується сьогодні відразу два несумісних значення, зважаючи на присутність слова «*логос*» у цьому словосполученні: це вчення або наука про способи організації та побудови теоретичної і практичної діяльності людини (що логічно виправдано) і водночас це система чи сукупність методів, засобів і прийомів пізнання та перетворення нею світу і самої себе, яка застосовується на різних ділянках людського практикування (що методологічно некоректно)» [19, с. 8].

У будь-якому разі пропонується нами теорія, принципи і норми, новаційні засоби та інструменти, прикладні техніки і процедури професійного методологування рефлексивно, й головне світоглядно, упрозорюють та істотно розширюють самотутній світ сучасної, філософськи зорієнтованої, науково виваженої, епістемологічно цілісної, практично зреалізовуваної і вітакультурно результативної, методології. Ось чому компетентне й відповідно ефективне методологування – це завжди надскладне внутрішнє збалансування засадничих функціоналів *свідомої здатності людини чи групи* – мислення і діяльності, розуміння і рефлексії, мислевчинення і самотворення, причому в їх синергійному та рекурсивному екзистенціюванні «тут-тепер-повно», коли не тільки ставляться і розв'язуються метасистемні (людиновимірні, психоментальні, суспільні тощо) проблеми, а й створюють нові оргсхеми, методи і засоби мислезреалізування, опрацьовуються нові способи та інструменти спільної діяльності, мислекомунікації, відповідального вчинення, що й уможливорює значне розширення *функціональних горизонтів свідомості*. Інакше кажучи, методолог-професіонал поіменовує, осмислює, мислить, рефлексує, самооргані-

зовує пізнавально-пошукове практикування у різних, переважно проблемних, невизначених, критичних, екстремальних, конкретних ситуаціях вітасоціокультурного повсякдення.

Архітектоніка безпосереднього ковітального перебігу завжди засобово забезпеченого професійного методологування, взаємодоповнюючи пояси миследіяння і мислевчинення та орієнтуючись на канон досконалої методологічної діяльності, актуалізує функціонування найголовнішого механізму його *вчинково-синергійної свідомісної екзистенції*, а саме самотутньо уреальнену неподільність методологічних ставлення і позиціювання, мислення і діяльності, думання і вчинення, рефлексії і саморефлексування. У цьому аналітичному розрізі винятково важливого значення набуває не лише поєднання теорії і практики, а точніше – живодайного теоретизування і різних форм людського практикування, а й *взаємозбагачення* у пізнавальній та конструювальній творчості *методології-як-учення* (себто окремого світу добірного знання) і *методологування-як-практики* (сфери унікального за свободою екзистенції практикування) в осередді проблемної миследіяльності на будь-який, найскладніший, саморозвитковий, поліпредметний об'єкт вивчення, формування чи творення. Причому не тільки методологія ширша від науки за масштабами охоплення вітасоціокультурної дійсності-реальності, та ще й ставить своїм надзавданням навчити людину невластивого для неї від природи рефлексивно-вчинкового відповідального мислення, а й *методологування далеко виходить за обмежений формат як наукового підходу* із його засадничими параметрами та ознаками (наявність ідеального об'єкта, предмета і методу дослідження, експерименту; формулювання законів, закономірностей, понять, визначень; добування об'єктивних раціональних знань, експериментальних фактів та ін.), так і будь-якого, навіть найбільш зрілого (скажімо, філософського, міждисциплінарного чи інженерно-технічного), *теоретизування*, адже передбачає вихід на безмежні, трансцендентно вкорінені й іманентно багатоопосередковані внутрішніми умовами розвивального функціонування свідомої здатності думаючої особи, *простори свободи-практикування* у різних вимірах і контекстах людської ковітальної буттєвості: від науково прикладного до соціального, від технічного до соціогуманітарного, від

проектного до експертного, від ресурсного людського капіталу до інтелектуального розквіту, ґрунтового знання, компетентної праці і творчого якісного життя, врешті-решт од колективного пошуку-дискурсу до особистісного мислевчинення та індивідуального самозреалізування.

Саме тезово окреслені фундаментальні ідеї і принципи були покладені у концептуальне підґрунтя створення *першої версії категорійної матриці взаємозв'язку світу методології і сфери методологування (рис. 1)*, яка упродовж більше десяти років слугувала і, сподіваюся, ще довго буде слугувати, за надійний і до деталей вивірених п у т і в н и к у прокладанні *поняттєво-категорійної магистралі* по нововідкритому й поки що мало освоєному материка сучасної, передусім філософської, методології. Коротко зазначимо **основні переваги** вперше поданої тут матриці 2012 року.

Перша. На аргументованому тлі низки причин миследіяльнісного та епістемологічного розрізнення методології і методологування (насамперед виокремлення теоретичного і суто прикладного поглядів у методологічній роботі з одними й тими ж методами, засобами та інструментами мислення і діяльності, а звідси і розмежування методологічного знання як такого та мудрости живильного методологічного вчинення) обґрунтоване їх *діалектичне взаємопроникнення та онтофеноменологічна єдність*. А це означає, що методологія як окремий, штучно створений, інтелігібельний, знаннєво сталий, с в і т розширеної вітакультурної буттєвості не може повноцінно існувати й, тим більше, успішно розвиватися без його виходу назовні – у земні реалії повсякдення, без розпросторення в безмежно різноликій явності соціального життя груп, організацій, етносів, націй, тобто без сходження зрілої методологічної думки-діяльності в масивні ковітальні пласти суспільної реальності, де рамковою умовою поступу вперед та новаційного успіху є *самоорганізаційне практикування людської свідомості* у її синергійному екзистенційному осередді – у *субстанційній дійсності чистого мислення*. З іншого боку, своєрідні приземленість і практичність *професійного методологування*, його унааявлені продуктивність, ефективність, корисність та інше не можуть бути досягнуті без *фундаментально розробленої методології*, яка єдина делегує йому для прикладного ви-

користання відкриті й рефлексивно опрацьовані нею філософські засновки і наукові принципи, культурні норми та еталони, епістемологічні постулати і закономірності, понятійні та категорійні засоби, оргсхеми діяльності та інтелектуальні інструменти.

Друга. Цілком досконало виконана внутрішня (центральна) частина матриці, яка містить по п'ять таксономічно організованих за принципом квінтетності *методологічних категорій* за горизонталлю і вертикаллю та два діагональних таксони, причому кожна з поданих категорій входить до побудови цих таксономічних утворень двічі й навіть тричі, переплітаючись у складне мереживо чи у сферний клубок *поняттєво-термінологічного наповнення категорійної мозаїки* сучасної методології. Формула конструювання кожного окремого категорійного т а к с о н у, слідуєчи принципам, закономірностям і нормативам типологічного підходу (див. [19, с. 182-209; 34]), має вигляд: $3+1=1$, або у співвідношенні діалектичних категорій: *«особливе • одиничне • конкретне + загальне = універсальне»*. Дотримуючись правил цієї формули методологічно грамотний читач має змогу самостійно реконструювати щонайменше десять базових категорійних таксонів і спробувати дати їх сутнісні визначення у логіко-епістемній – типологічній – цілісності. Тому очевидно, що обстоюваний нами різновид матриць у своєму осередді являє собою потужну *теоретичну і водночас світоглядну модель* першопочаткової к а р т и н и категорій методології-методологування у їх гармонійному синтезі, де *окрема категорія*, перебуваючи в більших чи менших значеннєво-смыслових інтерференційних зв'язках з іншими категоріями, узаasadнює й окремішні знання-мови, і певний об'єкт вивчення-конструювання, й операції-дії з ним, і свідомісний рекурсивний потенціал понять як ідеальних організованостей мислення.

Третя. Вперше п о і м е н о в а н і бінарні полюси зовнішнього контуру пропонованої матриці, а саме вертикальний: «світ методології – сфера методологування» і горизонтальний: «миследіяльність як основа культури – вітакультурне методологування, здійснюване за п'ятьма рівними організації знання-вміння». Якщо перша із названих рамкових опозицій детально висвітлена вище, то друга потребує узмістовлення. Так, на рубежі 1970-80 років школою Г.П. Щедровицького, з одного боку, було завершено створення *загальної теорії ді-*

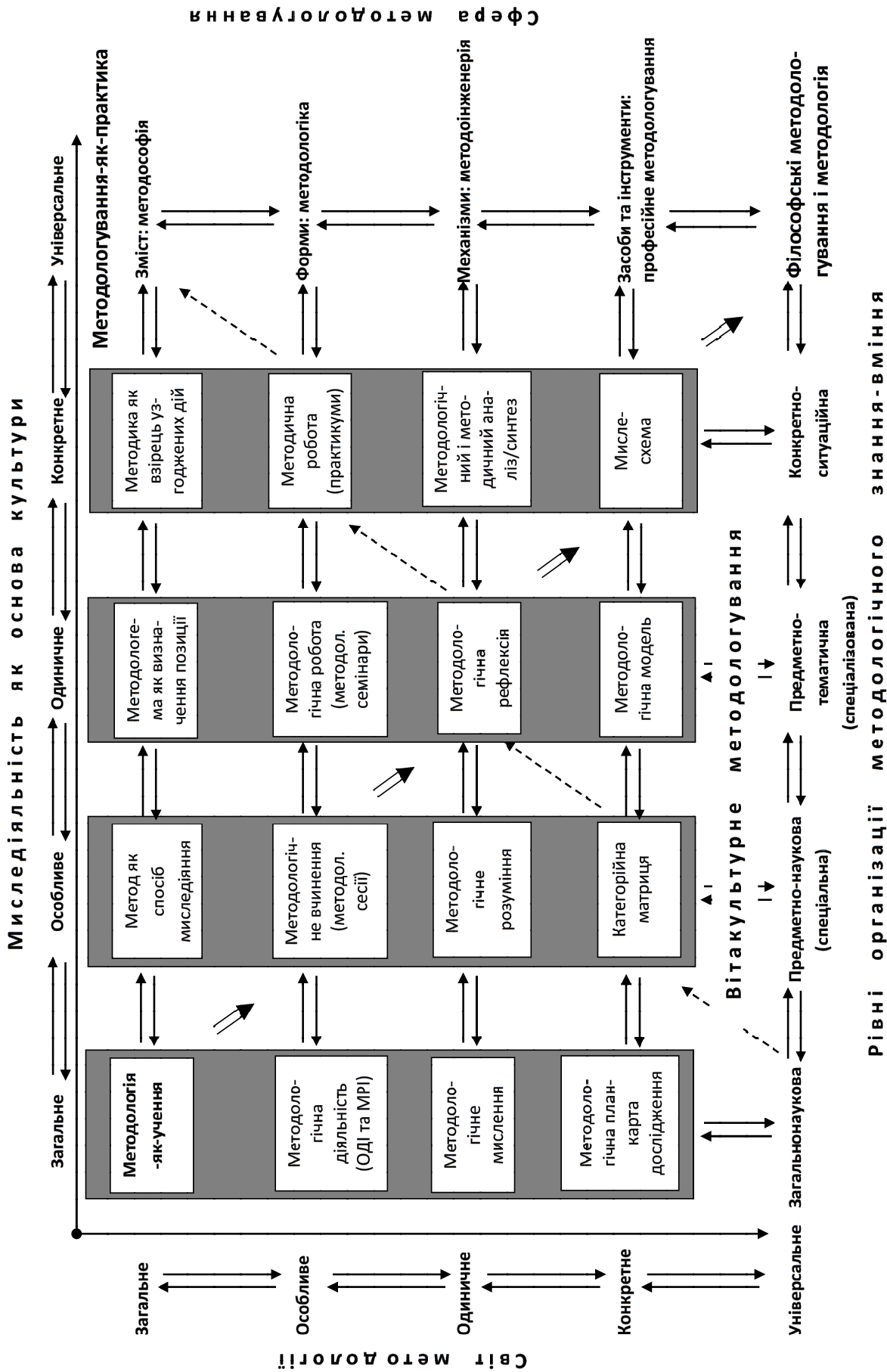

Рис. 1. Категорїйна матриця взаємозв'язку свїту методологїї-як-учєння і сфєри методологування-як-практики: перша версїя (автор А.В. Фурман, створєно 03.01.2012 р., друкуєтьєся вперше)

альності й відтак утвердження *системо-діяльнісного підходу* у філософії і соціо-гуманітаристиці, які обстоюють онтологічну первинність *с в і т у* діяльності як єдиної реальності *посейбічного* (земного) життя людського загалу та визначальну роль у цьому процесі її *відтворення* через трансляцію еталонів, узірців, норм і цінностей культури, з іншого, – оголосивши *методологізацію* усіх сфер і галузей діяльності мегатенденцією окультуреної сучасності (а це, як відомо, останні півстоліття), фактично було розроблено одну з найбільш оригінальних і повних *версій філософської методології*, котра віднаходить та опрацьовує засоби і методи мислення та діяльності, які в екзистенційній єдності їх свідомої буттєвості виявляють об'єкти і формують уявлення про них, ще з іншого – було введено в інтелектуальний дискурс неологізм «*м и с л е д і я л ь н і с т ь*», що правдиво відображає реальний світ суспільного повсякдення, утворює рефлексивний концентр достовірної онтологічної картини ковітальної подієвості й головне – через новостворені схеми і моделі – дещо пізніше уможливує постановня системомиследіяльнісної методології як у майбутньому надійного фундаменту творення нами вітакультурної методології (див. [3; 5; 13], а також виконання метаметодологічної реконструкції загальної теорії діяльності [16]).

Четверта. Логіка здійснених процедур типологізації і таксономізації в цілому добре освоєних зрілою допитливою думкою категорій матриці спричинила вихід на вірогідніше творення новітніх *методологічних дисциплін*. Насамперед мовиться про *методософію* як канонічний інваріант філософської методології, за якого досягається мудрість рефлексивного мислевчинення у виборі, створенні та використанні найбільш адекватних ситуації і прийнятним цілям форм, методів, засобів та інструментів методологічної роботи-діяльності. *Методологіка*, як можна собі первинно уявити, – це не просто формальне поєднання методології і логіки через місток «*логосу*» (грец. λόγος – слово, думка, смисл, поняття, вчення) в напрямку обґрунтування законів, принципів, норм, еталонів та умов досягнення правильних аналізування та розмірковування під час вибору та застосування способів і засобів на будь-який предмет й уможливлення на цій основі істинних суджень, умовиводів, методологічних знань, а діалектичне взаємо-

проникнення і синергійне взаємодоповнення двох *с в і т і в* – сутнісно філософського і раціонально наукового, що поєднані вітакультурним змістовим форматом сферного *життя свідомості* та канонічними взірцями *методологічного мислення*, котре, крім іншого, знімає у своєму розвитковому екзистенційованні також і суто логічне мислення. *Методік* – сфера практичного і/чи прикладного застосування методологічних знань і професійно здійснюваних мислення, діяльності, мислевчинення та постійно відновлювальної рефлексії, що уможливають постановку і розв'язання складних метасистемних проблем особи, групи, соціуму, людства шляхом створення і компетентного використання головно інтелігібельних форм, методів, засобів, знарядь і механізмів філософського чи науково зорієнтованого методологування.

П'ята. На перетині трьох фундаменталій – методології-як-учення, методологування-як-практики і вітакультурного методологування як *канону* методології взагалі – постає їх четверте основоположення – *філософські методологування і методологія*, що й знайшло відображення у структурі категорійної матриці (див. позицію справа знизу на *рис. 1*). Причому це логічно слідує не тільки із таксономічної архітектоніки категорій, що утворюють їх внутрішньо цілісний ансамбль, а й із горизонталі та вертикалі поіменувань на рівні діалектичної категорії «*у н і в е р с а л ь н е*», що, сутнісно виконуючи функцію всеосяжно значущого як певне згармонування вищих узірців істини, канонічних учинків, цінностей і роздумовувань, виходить за межі емпіричного пізнання, знімає здобутки соціального досвіду і культурної ідентичності в актах-діяннях *субстанційної екзистенції чистого мислення*, буттєвим *корелятором* якого є *методологічне мислення*. А це на рівні філософської рефлексії означає, що категорія «методологічне мислення», прояснюючи власне поняттєво-термінологічне поле, також просвітлює ідеальне змістовлення першої категорії, окреслюючи тим самим можливість досягнення внутрішніх умов розвиткового функціонування *свідомої здатності людини* у самому її осередді – у *з а с в і т і* чистого мислення (див. базову модель методологування як метасистеми професійної діяльності [3, с. 715; 19, с. 53-63]).

І справді, **за вертикаллю** універсального як виміру – це *дисциплінарні інваріанти* сталого

розвитку методології, а саме методософія, яка центрується на рефлексивно-змістовому фундаменті мудрорайно здійснюваних мислення, діяльності, мислевчинення, методологіка, що, діалектично поєднуючи філософський і науково-раціональний світи формотвірних розмірковувань, покликана нововідкритими каналами, ресурсами і засобами методологічного мислення організувати, розширити і збагатити екзистенційні горизонти сферного життя свідомості, методоінженерія, котра має надзвичайно широке поле власного становлення, тому що зосереджується на створенні багатого арсеналу методів, засобів та знарядь прикладного застосування методологічних знань і відкриттів, спираючись на *механізми удіяльнення* розуміння, аналізу, синтезу, мислення, рефлексії та підготовлюючи і проводячи методологічні заходи (дискусії, семінари, сесії тощо) та оргучинкові презентації, захисти, ігри, нарешті професійне методологування, яке на сьогодні в нашому авторському проєкті становить *масштабну сферну дійсність* створених та детально опрацьованих ідей і концептів, принципів і підходів, процедур і технологій, форм і методів, засобів та інструментів ефективних мислення, діяльності, мислевчинення і постійно відновлюваного рефлексування; при цьому ця новостворена – субстанційно закорінена, феноменологічно багатоопосередкована, ресурсно інтелектоємна, екзистенційно саморозвиткова – *свідомісна дійсність* є найповніша і найдосконаліша форма практики вітакультурної методології й одночасно становить найперспективніший і найпродуктивніший спосіб-канал прикладного використання фундаментального методологічного знання у суспільному житті людей (див. [3; 5, с. 6-235; 19; 28]).

Нижню **горизонталь** матриці у вимірі універсального утворюють **рівні** діалектичного функціонування *методологічного знання* як уміння в тому сенсі, що розмірковувально-рефлексивне оперування такими знаннями у свідомому мислєпотці – це водночас й уміле їх застосування в актуалізаційній екзистенційності *поліпроцесу* відшукання, постановки, розв'язування та самозвітування про успішність здолання надскладних життєвих ситуацій чи системних проблем. При цьому обґрунтовується не чотири *ступені організації методології* як сфери аналізу та здійснення мислення, діяльності,

мислевчинення і методологування, а п'ять: філософська, загальнонаукова, предметно-наукова (спеціальна), предметно-тематична (спеціальна) і ситуаційна методології [13, т. 1; 19, с. 281-283; 32, с. 53-54]. Але найважливіше, що безпосередня розвиткова екзистенція цих ступенів у нашому різноаспектному аргументуванні найкраще здійснюється тільки за умов такого ж порівневого *вітакультурного методологування* (див. *викор. літ.*).

Звісно, що із сьогочасного погляду на діалектику світу методології і сфери методологування категорійна матриця 2012 року потребує узмістовлення та удетальнення її зовнішнього, чотириполюсного, контуру-обрамлення, що й реалізує нижче запропонована друга версія цієї матриці.

3. Друга версія категорійної матриці вітакультурної методології як канону філософського мислевчинення і професійного методологування

Робота над новою версією матриці з методології здійснювалася щонайменше упродовж недавніх півроку й була успішно завершена у травні 2023 (*рис. 2*). Вочевидь, порівняно із попередньою версією, щойно запропонована матриця має більш розлогу *картографію*, особливо це стосується фактично відтепер двопоясного – семантичного і категорійного – її зовнішнього контуру. Дійсно, в центральній частині матриці за десятиліття відбулося мінімум змін. Так, за вертикаллю цілком слушно місце особливого посіла категорія *«методологічна рефлексія»*, що охоплює виняткове й одночасно своєрідне поняттєво-термінологічне поле із власною логікою його поетапного, головню циклічно-вчинкового, становлення, проте лише у більш загальній системі онтологічних уявлень, категорійних засобів, інтеграційно-діяльних можливостей і схематизацій *методологічного мислення*, і, як нещодавно переконливо доведено нами, тільки в канонічному зреалізуванні логіка такої рефлексії тотожна логіці зазначеного типу мислення і методології загалом (див. [16]). Водночас місце одиничного закономірно зайняла категорія *«методологічне розуміння»*, що відображає більш розлогий, і тому свідомісно більш доступний для осягнення й інтелектуального вжитку, значеннево-змісловий обшир понятійного оперування. Крім того, на

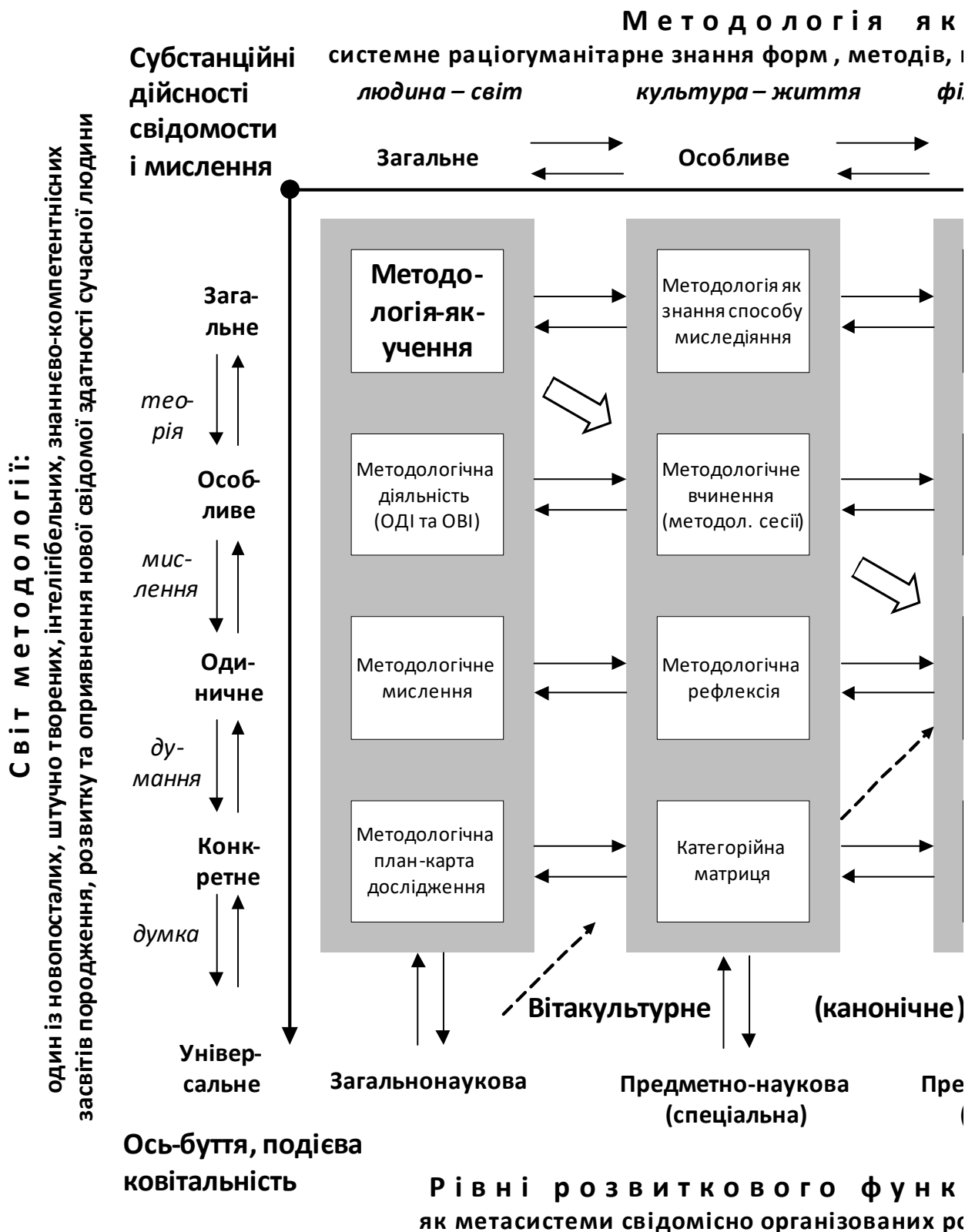
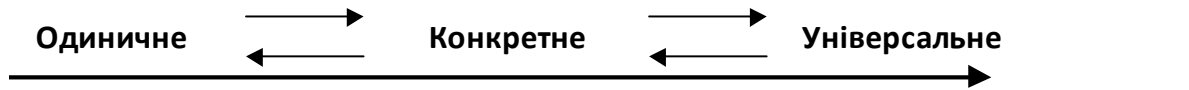

Рис. 2. Категорійна матриця вітакультурної методології як канону філософського (автор А.В. Фурман, створено)

складова культури

норм, засобів та інструментів МД, МВ і ПМ у координатах :

філософія – досвід наука – мистецтво буття – свідомість

Сфера методологування:

практика-свобода взаємопрониклих мислення, діяльності, МВ і ПМ у відтворенні і збагаченні світу методології у його філософсько-науковому каноні – у царині вігакультурної методології

Предметно-тематична (спеціалізована) Конкретно-ситуаційна Філософські методологія і методологування

Методологування Методологічний канон дія

Вчинок-подія методологування

ціонування методології
розуміння, мислення, діяльності, рефлексії

перетині діалектичних універсалій «конкретне» термінологічно уточнено, про які мислехеми йдеться (принаймні однозначно не про так звані когнітивні схеми, що широко досліджуються сьогодні в зарубіжній психології), а саме про авторську модель-конструкцію *кватерних і квінтетних мислехем* як про первинний продукт чистого мислення і базово найважливіший інструмент професійного методологування.

Отже, сутнісний порівняльний аналіз першої і другої версій категорійної матриці новочасної методології дає підстави *рефлексивно аргументувати п'ять головних переваг* останньої, які водночас чітко фіксують еволюційний *зсув у розвитку методологічного знання* за новітній (десятилітній) період мислечинкової творчості.

Перша перевага. Засадничі полярні категорійні універсалії як розширені рамкові горизонти діалектичного взаємодоповнення і синергійно саморозвиткової єдності *світу методології* (зліва на *рис. 2*) і сфери *методологування* (справа) зовнішнього контуру матриці отримали прояснювальні поняттєво-термінологічні *визначення*, котрі (за потреби) можна більш розлого умістовити та деталізувати. Зокрема, *світ методології* мислерефлексивно конструюється нами як один із новопосталих, свідомо штучно творених, інтелегібельних, знаннево-компетентнісних, культуроємних, канонічно довершених і практично впливових, *засвіт* в породження, розвитку, самоорганізації та багатоопосередкованого оприявлення, головним чином через задіяння засобово-регуляційних ресурсів донині *незбагненої свідомої здатності людини*, загостреного почуття-просвітлення *свідомості* й у такий спосіб домагається поступального сталого розширення та збагачення її життєвірних функціоналів, формоідеальностей, свідоцтв-маркерів, знаково-символічних змертвілих воб'єктивувачів, що істотно поповнюють глобальну сферу вітакультури людства. *Атрибутивними властивостями* цього новоосвоюваного *світу* *дійсності*, як уже сьогодні можна аргументувати, є:

1) перебування його на *межовому пограниччі* онтологічно неподільних і діалектично взаємопрониклих *буття та свідомості*, де розмірковувально-вчинкове уприсутнення людини в *ось-буттєвості* подієво відбувається у двох екзистенційних планах чи вимірах: в акті-

діянні *думки*, котра узаasadнює *мислення* й проникає в лоно буття через потрапляння у його просвіт, та у здійсненні *дійльності*, яка виявляє істинну сутність самого буття шляхом оприявлення суцього «тут-і-тепер», себто достеменно ситуаційно унааявленого, реально існуючого; це, власне, і є поки що тільки ескізно окреслений формат *ось-буттєвості методології*, в ідеальній сферній дійсності якого й відбувається свідомісно організоване та мислєзасобово забезпечене *екзистенціювання людини думуючої* в найдосконаліших формах мислєдіяльності, думання-вчинення, рефлексивного методологування;

2) виявлення і пояснення побудови, наповнення, рушійних сил та продуктивних утворень цього світу, що уможливується через *людину мислячу*, а точніше через її колективну та індивідуальну мислєдіяльність, канонічне мислєвчинення або філософське методологування, які різними каналами і способами забезпечують опосередковану творчу роботу зі трансцендентно вкоріненим сферним життєпотокотом *свідомості* як із квазіоб'єктною безкраїстю новітньої методології, а саме завдяки зумисно створюваним благодатним стимулам, умовам, засобам, важелям й у підсумку – унікальному модульно-розвивальному часопростору мислєвчинення (див. [23; 27; 28]) та актуалізації і функціонуванню буттєво розширеної й екзистенційно впорядкованої *свідомої здатності* поперемінно мислити і діяти, розмірковувати і вчиняти, рефлексувати і методологувати, творити і самореалізовуватися;

3) первинне та найочевидніше оприявлення названого світу, передусім в екзистенційних дієритмах-процедурах усвідомлення і рефлексування, поіменування та означення, осмислення та осенсовування, самоусвідомлення і самотворення, що відбувається в невербальній формі та «заднім числом» на дошці, папері чи планшеті у вигляді об'єктивованих, головню символічних і графічних, *продукт* і *чистого мислення* як *ось-буттєвого осереддя* актуалізованого життєпотокоту свідомості, тоді як вторинне, більш опосередковане й невизначене, прояснення методології проступає чи проривається у людський *всесвіт діяльності та мислєдіяльності*, унааявлення яких, особливо за своєрідного просвітлювального супроводу *методологічної рефлексії*, саме собою свідчить про породження та екзистенціювання таких засадничих *субстанційних функціоналів*, як мислення і свідомість;

4) опосередковане об'єктивування свідомісно призупиненої, «застиглої» і «завмерлої» та знаково-семантично зашифрованої методології, що реалізується у спеціалізованих текстах, щонайперше у конфігурації поняттєво-категорійних дефініцій, гірлянд, матриць й у формі раціогуманітарного знання про методи, способи, засоби та еталони мислення, діяльності, мислевчинення і про принципи, норми, взірці та інструменти філософського і наукового методологування, тобто власне у *метасистемі методологічного знання*; відродно підкреслити, що останні, будучи просякнуті усвідомлювальною енергетикою діяльної думки, перетворюються на *мислейнтеллектуальний ресурс ось-екзистенціювання* – і пізнання, і критики, і проектування, і конструювання, і творення, й експертування, і рефлексії-саморефлексії;

5) існування вказаного світу в онтологічній єдності та діалектичному взаємопроникненні з нововідкритою *сферою професійного методологування* як його найуніверсальнішого способу ковітального, миследіяльного, вчинково-рефлексивного практикування (див. [16; 23]), яка в екзистенції ось-буттєвості або «тут-тепер-повно» й дозволяє *осідання мислення на думуючу особу*, котра відтепер, бодай коротко миттєво, стала його «дієвим знаряддям» чи «живим інструментом» і відтак уможливило екстатичний спалах загостреного почуття-просвітлення інтенційованої до виходу на нові горизонти подієвого просвіту буття (= трансцендування) самоорганізованої свідомості;

6) ковітальний стиль антропоцентричного світобачення, відповідальний мислевчинковий спосіб життя, тип проблемно-модульної рефлексії і водночас шлях постійного становлення, відтворення, заміни одних свідомісно персоніфікованих пріоритетів, ресурсів і засобів методологування іншими, більш досконалими, культурно значущими та самісно розвитковими; саме за синтетичного здійснення всіх чотирьох зазначених напрямів *подієвого існування* методології в особі самоідентифікованого методолога досягається особливий ритм продуктивного життєпотуку *свідомості*, коли із хаосу думок, інтенцій, когніцій, міркувань організуються у вчинково-канонічному циклі методологічні відношення і позиціювання, мислення та рефлексування, що розвитково функціонують за логікою розгортання *спіралі екзистенціювання* (або за принципом «тут-тепер-повно-завжди»): від не-

звіданого до проблематизації ситуації, від постановки проблеми до аргументованих відношення і позиції у віднаходженні способів її здолання, від проектування можливих та оптимального розв'язків до невербальних продуктів (інваріантів вирішення) *чистого мислення*, нарешті від цих оприявнених для критики й удосконалення продуктів до надрефлексивності всього пройденого шляху вчинку методологування (див. *далі*).

Другим полюсом розглядуваної категорійної опозиції є **сфера методологування**. Вона твориться нами, починаючи із 2005 року, коли в авторський дискурс було введено поняття «методологування», як *царина інтелектуального*, ковітально спрямованого, сутнісно філософського, науково ідеалізованого, епістемно своєрідного, практико центрованого, канонічно довершеного і культурно продуктивного *практикування світу методології* (див. [3; 5; 19; 28]). Інакше кажучи, методологування – це світоглядно складна, надпредметна, саморозвиткова *метасистема* уреальнення та безпосереднього здійснення взаємопрониклих і чітко усвідомлювальних за домінуванням чи підсиленням інших процесів розуміння, мислення, діяльності, мислевчинення й постійно відновлювальної рефлексії, яка:

а) спрямована на виявлення, формулювання, розв'язання і зліквідування наслідків особистих, суспільних, наукових, техногенних та інших важких проблем людського повсякдення;

б) діалектично охоплює та ситуаційно знімає ресурсний потенціал усіх відомих типів мислення, породжуючи екстатичні спалахи у сфері ідеальної дійсності *свідомості* у її винятково загостреному осередді – в *методологічному мисленні*, що знарядево употужнює розумові спроможності людства;

в) є унікальним й одночасно універсальним способом розширення меж ось-буттєвості через творення самотутньо *практичного*, «що можливе завдяки свободі» (І. Кант), неподільного екзистенціювання розуміння і поведження, мислення і діяльності, думання і вчинення, рефлексування і самореалізування;

г) здійснює розвиткову проблематизацію різноманітних складних ситуацій і подій та забезпечує їх системне компетентне опанування шляхом удосконалення або створення нових форм і методів, принципів і підходів, засобів та інструментів спільної миследіяльності, філософського і прикладного мислевчинення;

д) займається розробкою нових схем мислення (мислесхем), оргдіяльнісного і вчинково-рефлексивного *практикування*, уможливаючи методологізацію усіх можливих сфер і сегментів людської життєактивності, знаково-графічно і семіотично збагачуючи існуючу вітакультуру та соціально прийнятні оргформи її трансляції;

е) знаходить повновагоме екзистенційне унавлення у персоніфікованих практиках методологічних семінарів і сесій, оргдіяльнісних та оргчункових ігор, штучно створюючи у такий спосіб окремий *модульно-розвивальний часопростір* для найефективнішої групової методологічної роботи, розвитку методологічних розуміння, мислення, рефлексії і, врешті-решт, для розширення функціональних екзистенціальів свідомості (див. [19, с. 80-101; 28]).

Д р у г а перевага. Верхній і нижній полюси зовнішнього контуру пропонованої категорійної матриці сутнісно перебувають у форматі вищевисвітлюваної діалектичної дихотомії «методологія – методологування», але в якісно подвійно іншому тематичному узмістовленні, котре виявляє нові сторони буттєвості свідомої ковітальності та ресурсні можливості обох полярностей. Так, з одного боку, йдеться про методологію як обов'язкову складову культури, з іншого – про ривні її розвиткового функціонування, що найповніше реалізуються в *метасистемі вітакультурного (канонічного) методологування*.

У річищі розвитку філософської методології, принаймні починаючи із 80-х років ХХ століття, традиційно стверджується, що саме така самобутня методологія спричиняє істотне збагачення *семіотичної* (передусім знаково-символічної, інформаційно-значенневої) *повноти сучасної культури*, адже обґрунтовує як новий погляд і навіть розширений світогляд на мислення, діяльність, їх ось-буттєву неподільність і тотальну присутність як універсального способу усупільненого життя людей, так і збагачення всього існуючого часопростору культури її такими визначальними компонентами, як еталони, взірці, норми, цінності й головне – більш доцільну та ефективну свідомісну організацію *процесів їх трансляції* від методолога-мислителя до наступників, від людини думуючої до людини розмірковуючої, від знаючої особи до групи чи загалу, від покоління до покоління. Отож небезпідставно мовиться про *культурозбагачувальне призначення методології*, яке реалізується за

умов належного засобового забезпечення взаємодоповнювального перебігу методологічних аналізу, рефлексії, розуміння, мислення, роботи, діяльності в конкретних життєвих ситуаціях, під час постановки і розв'язання різноманітних проблем та із настановленням привласнити і внутрішньо прийняти так свідомісно організоване мислення як живодайну актуалізацію ресурсів і продуктів канонічної культури. І тоді *ефективний методолог* стає провідником чи навіть «най-досконалішим інструментом» чистого мислення, свідомим носієм зразків, принципів та нормативів повновагомої мислєдіяльності, яскравим виразником подієвих актів культуронаслідування і культуротворення, врешті-решт достойником мудрого, правдолюбного й відповідального мислєвчинення.

У будь-якому разі, підсумовуючи сказане, на сьогодні є підстави виокремити чотирі взаємопов'язаних *стратегічних напрямки розвитку культурозбагачувальної продуктивності методології*:

– *семантичний*, що засадниче втілюється у створенні глобальної системи *методологічних знань* (принципи, підходи, методи, норми, процедури тощо) як раціо-гуманітарних, постнекласичних, свідомісно-інструментальних, оргдіяльнісних, рефлексивно-канонічних;

– *графіко-схематичний*, що об'єктивується у вигляді різних графічних зображень (графіків, ескізів, рисунків) і схем (креслеників, мислесхем, набору символів, кодів, формул), тобто винятково в невербальній формі оприявнення діяльності мислення;

– *засобово-інструментальний*, що унаявлюється у засобах та інтелектуальних знаряддях рефлексивних мислення, діяльності, мислєвчинення і професійного методологування (моделі-конфігуратори, методологічні та дослідницько-парадигмальні план-карти, структурно-функціональні та оргдіяльнісні моделі, методологічні програми і сценарії мислєвчинення та ін.), а також у нормах, процедурах, механізмах і технологіях їх ефективного використання;

– *поняттєво-категорійний*, що полягає у відкритті, опрацюванні і постійному мислєдіяльнісному відтворенні понятійних ресурсів (методологічних відношень, функцій, визначень, процедур, позицій, складових методологічної грамотності, компетентності, відповідальності й т. ін.) та категорійних за-

собів, передусім типологізованих у формі матриці, систематики чи категорійного ладу, філософського, наукового або прикладного мислевчинення.

Воднораз світ методології як унікально необхідний ф а к т о р повноцінного збагачення й утримання сферної цілісності вітакультури (див. [3; 13, т. 4, 5; 30; 32]), з одного боку, епістемологічно узмістовлює форми, методи, засоби та інструменти мислення, діяльності, мислевчинення, які у різних інваріантах розщепленої подвійності застосовуються в усіх в і с ь м о х найвідоміших координатах світоглядної ось-буттєвості – від «буття – свідомість», «людина – світ» до «мислення – діяльність», «думання – вчинення», «думка – вчинок» (див. *наступну позицію*), з іншого – це одне у своєму роді методологічне знання різними способами і з різною повнотою використовується на п'ятьох рівнях розвиткового функціонування методології як свідомісно організованих за вчинково-циклічним принципом розуміння, мислення, діяльності, рефлексії (філософська, загальнонаукова, предметно-наукова, предметно-тематична і конкретно-ситуаційна). Причому якщо перші чотири рівні сегментного компонування методологічного знання є традиційно зафіксованими й певною мірою аргументованими, то п'ятий виокремлений нами як одне із важливих нашарувань к о н к р е т н о г о, тобто свідомо вмілого оперування знаннями про методи і засоби мислєдіяльності та про весь інструментарій професійного методологування у безпосередній проблемній, критичній, екстремальній чи будь-якій іншій *життєвій ситуації*, котра характеризується окремими топікою, метрикою, темпоральністю, співвідношенням сил, упредметнень, ознак тощо за цих реальних умов («тут»), у саме цей неповторний момент («тепер») та у цій ось-екзистенції, себто миті прожиття («повно») [13, т. 1, с. 11-12; 19, с. 53-79]. Вочевидь даний рівень розвиткового становлення методологічного знання аж ніяк не може бути зведений до м е т о д и к и, а становить своєрідне утворення – **мікрометодологію**, що потребує окремої фундаментальної розробки в найближчому майбутньому.

Наразі зауважимо, що адекватне урєальнення кожного із п'яти рівнів існування методології досягається за принципів та умов майстерного здійснення *вітакультурного методологування*, що й знайшло відображення

у структурі категорійної матриці. Саме такого ступеня повноти і досконалості методологування, будучи у своїй основі і філософським і канонічним одночасно, – це «вельми дієва *позитивна евристика* самої методології, коли мовиться про її прикладні форми розвитку і водночас розлогий *захисний пояс*, коли беруться до уваги всеможливі форми методологічного практикування, – від традиційно ustalених (семінари, конференції, дискусії тощо) до інноваційних (проблемно-тематичні сесії, ОДІ, оргучинкові ігри та ін.)» [19, с. 30].

Т р е т ь я п е р е в а г а. Новітня методологія, присутньо фундуєчись на філософському знанні, цілком закономірно покликана здійснити надпредметне, постійно відновлювальне, власне *методологічне рефлексування основних проблем філософії*, але з особливого погляду чи підходу: із повноти а д е к в а т н о с т і свідомо застосовуваних засновків, принципів, правил, понятійних ресурсів, категорійних засобів тій складності або осягнутій першорядності п р о б л е м и, котру ставить і вирішує чи, принаймні, прагне вирішити конкретний мислитель або ж школа (напрям) в опрацьованому й обстоюваному с п о с о б і філософування. Причому це стосується як найфундаментальніших проблем, таких як «буття – свідомість», «людина – світ», так і основоположних, передусім «культура – життя», «філософія – соціальний досвід», «наука – мистецтво» та ін., і не менш ключових, проте все таки похідних від найголовніших: «теорія – практика», «свідомість (мислення) – діяльність», «думання – вчинення», «думка – вчинкова дія». Очевидно, що така *методологічна реконструкція* наявного проблемного поля різних систем світової і суто європейської філософії комплексно не проводилася і є одним з найважливіших з а в д а н ь *канонічного методологування* (див. *далі*).

Воднораз сьогодні можна зафіксувати низку локальних зон відповідних методологічних п р о р и в і в. Щонайперше тут варто згадати ґрунтовні філософсько-психологічні праці С.Л. Рубінштейна про відношення свідомості до буття, до матеріального світу, про концепт «людина – всередині-буття», де проблема свідомого способу існування конкретної особи витлумачується як її задіяння до нескінченного плину буттєвості, про діалектичний перехід людини і світу через у ч и н о к, про *єдність свідомості* (психіки загалом) і *діяльності* як про базовий методологічний принцип розу-

міння способу і змісту людського життя; останній означає, що свідомість і діяльність – взаємопрониклі сторони спільної дійсності, що утворюють не тотожність, а органічну неподільність, тому не тільки їх оприявлення, феноменальні прояви, а й розвиток і формування взаємно детерміновані. Звісно, окреслені стрижневі ідеї, концепти, тематизми, принципи відомого вітчизняного мислителя сьогодні, більше ніж через шість десятиліть, потребують різнобічної *методологічної реконструкції*, зважаючи на інтеграційне взаємодоповнення кількох новаційних *з д о б у т к і* в світу методології в історичному вимірі часу:

а) кардинально іншого, якісно вищого, змістовнішого та досконалішого, розвитку сучасної *філософської методології* та її більш ефективного засобово-інструментального арсеналу мислелітності і методологування [5; 15; 13, т. 1-5];

б) створення *рефлексивно-вчинкового сценарію метаметодологування*, що дав змогу істотно збагатити загальну теорію діяльності у складній організованості онтологічних уявлень, категорійних засобів, об'єднувально-діяльних можливостей і схематизацій *методологічного мислення*, що зосереджуються в поетапному становленні всезростаючої методологічної *р е ф л е к с і ї* [16];

в) фундаментальну розробку із мета-світоглядних позицій і найновішими засобами вітакультурного методологування авторської *метатеорії свідомості* як сферного, трансцендентно вкоріненого й феноменально багатопосередкованого, самобутнього життєпотуку свідомості [21; 22; 25; 31];

г) обґрунтування методологічної оптики постнекласичного типу наукової раціональності та його атрибутивних параметрів, що вигідно відрізняються від традиційних (класичного і некласичного) при дослідженні та конструюванні надскладних, метасистемних, саморозвиткових об'єктів [23];

д) постання у рамках чинної наукової школи в останню чверть століття унікальної за можливостями, досконалістю та продуктивністю і водночас універсальної *свободи-практики методології* – *с ф е р и професійного методологування* із її новаторськими ідеями, принципами, підходами, моделями, процедурами, засобами та інструментами (див. *попереду*, а також *список викор. літ.*).

Вдалим прикладом надрефлексивного порівняння двох *філософських методологем* є

щойно вперше перекладені нами на українську мову праці про *г у м а н і з м* усесвітньо відомих європейських мислителів ХХ століття **Ж.-П. Сартра** [12] і **М. Гайдеггера** [4], що виконані у річищі *екзистенційного напрямку*, проте вочевидь у різних світоглядних вимірах і площинах філософування (див. [13, т. 5, с. 7-9]). Із погляду першого, екзистенціалізм, з одного боку, – філософська доктрина дії, уприсутнення людиною себе у світі й відтак учення оптимістичне, звільняльне, гуманістичне, тому являє собою *своєрідний гімн людській суб'єктивності*, неперехідній цінності особистого існування, врешті-решт перспективі проектування людиною самої себе шляхом оволодіння власним буттям у відповідальних учинках, з іншого – *це самобутня методологема філософування*, яка до болю правдиво висвітлює проблемні зони людського існування (екзистенціали страху і жаху, нудоти і розгубленості, туги і відчаю тощо) та зосереджує рефлексивні зусилля на суб'єктивному досвіді мислення, почуттів, діянь, буденної поведінки. Це уможлиблює переповнене афектами та емоціями життя «тут-і-тепер», де будь-яка істина чи дія передбачають довкілля, невимушену суб'єктивність й акти вчинення, що є прикладом для навколишніх. Актуалізуючи власну свідомість, люди створюють індивідуальні цінності і визначають сенс свого життя. Та й дійсність буде такою, якою її сконструює сама особа, тому що вона і є *с в о б о д а*, котра узасаднює всі цінності і котра приймає за основний критерій екзистенційної зрілості себе та інших. Отож, страждання на життєвому шляху спонукають кожного усвідомити, що його вчинки керують людством і дозволяють висновувати про оточуючих на засадах їхнього ставлення до свободи. Загалом людина – це *п р о е к т* самої себе, вона існує настільки, наскільки себе здійснює у світі інших людей своїми зобов'язальними вчинками, перебуваючи віч-на-віч із змінними життєвими ситуаціями. Таким чином у цій версії екзистенціалізм – це філософія свободи, дії, самовизначення і самотворення людини в гуманістичній перспективі її життєзреалізування.

Із позиції другого (німецького достойника), *екзистенціалізм* має онтологічну першооснову. Цей поворотний момент спричиняє те, що пропонується методологема філософування, котра, авторськи позначеними засобами категорійної рефлексії в дусі саме цього вчення, прагне відкрити та мовно опри-

явнити незвідані проsvіти і смисл буття. Зокрема, стверджується, що екзистенція – це особливий спосіб існування людини, ось перебування у якому виокремлює її з усіх видів сущого. Тому її суть як екстатичності становить «відкритість буття у світі», де «буття є покриття, яке вкриває людину, її екзистенцію-вальну сутність у своїй істині, вибудовуючи домом екзистенції мову. Відтого мова є разом дім буття і домівка особи». Буттєва думка переходить за межі будь-якого теоретизування, тому що дбає про світло (= свідомість). Ця думка, прислухаючись до проsvіту буття, є дія, що перевершує формат будь-якої практики. «Думка проривається крізь дію і вчинення... завдяки дріб'язковості свого безрезультативного здійснення». Екзистенціовальна думка всього-на-всього «дає у своєму мовленні слово невимовному смислу буття», яке проривається у проsvіт, організуючись як мовний спосіб оприявлення самого буття. Звідси формулюється «перший закон думки: *доречність мови про буття як про подію істини*», у якій владарюють «строгість осмислення, ретельність мови, скупість слова». Отож, висновує Гайдеггер, у нинішній світовій скруті потрібно менше філософії, а більше уваги до думки, котра в майбутній зрілості є вже не філософія, а екзистенція, що «мислить ближче до джерел» і «прокладає своєю розповіддю непомітні борозни в мові». Вочевидь тут маємо докорінно іншу, принаймні порівняно з авторським дискурсом Сартра, методологію філософування. До слова, саме вона дає більш правдиве розуміння сутнісних горизонтів та багатоманітних відтінків гуманізму, позбавленого як невиправданого піетету до людської суб'єктивності, так і односторонніх та збіднених поняттєвих конотацій усталеного осмислення людини як розумної істоти.

Окрім цього, додамо, що у системомислєдїяльнісній методології Г.П. Щєдровицького, починаючи із 1980 року, повно опрацьований принцип єдності мислення і діяльності, що отримав не лише аргументоване змістовлення в неологізмі «мислєдїяльнїсть» та трипоясовій робочій схемі мислєдїяльності [13, т. 4, с. 5-47; 41], а й у численних похідних схемах та моделях оргтехнічного і суто прикладно зорієнтованого характеру, передусім під час розробки тематики, плану, програми, проекту і сценарію організаційно-діяльнісних ігор (ОДІ) як інтегральної (проблемно-полі-

діалогічної) умови породження й розширення мислєкомунікації, мислєдїяння, розуміння, чистого мислення, рефлексії і як універсальної форми свідомого практикування методології (див. [13, т. 4, с. 111-122; 37; 40]). У сутнісній ось-буттєвості ОДІ – це полісинтетична, саморозвиткова, структурно і функційно плинна конфігурація складових, компонентів, ознак, властивостей, з одного боку, мислення, з іншого – діяльності, у яких перше становить окрему субстанційну дійсність буття, що організується в осередковому лоні ідеального сферного життєпотону свідомості, а друга – реально воб'єктивованій, багатоупредметненій, феноменально і продуктивно оприявленій світ людських активності, роботи, діянь, учинків. До прикладу, ситуаційна екзистенція цілеспрямованого створення часопросторових локальностей за принципом «тут-тепер-повнозавжди» під час *методологічних семінарів і сесій* являє собою унікальний спосіб співжиття людей розумних, знаючих, інтенційованих, компетентних і відтак мислєдїяльного самотворення кожного на межі своїх можливостей, де мислення просто нездійсненне без його удіяльнення, а діяльність неможлива без мислення. Ось чому методолог, на відміну від науковця будь-якого фаху чи спеціалізації, має справу не лише з об'єктами (пізнання, дослідження, конструювання, експериментування), а ще й головним чином із формами, оргсхемами, методами і засобами діяльності, у тому числі й суто понятійними та категорійними засобами. Він завжди більшою чи меншою мірою задіяний у безпосередньо – явну, відкриту і/або латентну, приховану – мислєкомунікацію з іншими інтелектуалами чи опозиціонерами, й покликаний до них виробити своє, власне методологічне, відношення і при цьому так чітко усвідомлено вибудувати цю мовно-мовленнєву взаємодію, щоб невпинно зосереджуватися на кількох основоположеннях реалізованого методологування: по-перше, на стратегіях, способах і процедурах добування нового чи використання набутого раціогуманітарного (переважно методологічного) знання; по-друге, на належному засобово-інструментальному забезпеченні колективної та індивідуальної мислєдїяльності; по-третє, на отриманні невербальних продуктів чистого мислення (схем, графіків, формул, моделей, матриць тощо); по-четверте, на постійно відновлювальній рефлексії як пройденого шляху мислєдїяння в категоріях «дореч-

ний – недоречний», «істинний – помилковий», «евристичний – тупиковий», «успішний – неуспішний» та ін., так і його здобутків, помилок, результатів.

Неологізм «**мислевчинення**» введений в інтелектуальний дискурс і докладно обґрунтований нами в 2017 році, що об'єктивно тоді вимагала вперше презентована друга версія *схеми-матриці модульно-розвивального оргпростору професійного методологування* [13, т. 4, с. 295-306; 28]. Сьогодні є підстави, рефлексивно охопивши за ці роки обшир авторських напрацювань, аргументувати виняткову евристичність концепту, а заодно й категорійного поняття, *мислевчинення* в кількох аспектах збагачення ресурсного арсеналу засобів як чистого мислення, так і канонічно зорієнтованого і вітакультурно здійснюваного методологування:

1) цей концепт, характеризуючи ідеальний зміст відповідного поняття у його цілісному помисленому наповненні, але без словесного формовияву, істотно збагачує наявне значеннево-сміслове поле методологічних аналізу, рефлексії, розуміння, мислення, тому що виходить в освоєнні чистою думкою зміслових конотацій за межі можливостей концепту «миследіяльність» і породжуваних ним поняттєвих та модельних конструкцій, схем і засобів методологічної роботи;

2) пропонуваній нами концепт спричиняє створення і багатоваріантне використання не трипоясової робочої схеми миследіяльності, а *п'ятипоясової схеми мислевчинення*, що, охоплюючи пояси ментального досвіду, соціального практикування мД, концепт-інтенціювання, думки-камунікації і чистого мислення, реалізує принципи, закономірності та нормативи *циклічно-вчинкового підходу*, який за логіко-методологічним потенціалом перевершує і діяльнісний, і системодіяльнісний, і системомиследіяльнісний підходи, адже піднімає екзистенцію групового мислевчинення до взірцевої, вичерпної за повнотою моменту прожиття й екстатично довершеної форми ситуаційного співжиття – до повноцінного вчинку *методологування* чи навіть *метаметодологування* як найвичерпнішого способу людського існування у світі та як вузлового осередку самоперетворення учасників у часопросторі унікальної – модульно-розвивальної – ось-буттєвості;

3) висвітлюваний концепт, уможлиблюючи базову та похідні *схеми мислевчинення*,

відкриває благодатні перспективи (концептуальні, оргтехнологічні, методичні, сценарно-рефлексивні) творення і впровадження в інтелектуальне життя нового покоління ділових ігор – *організаційно-вчинкових*, що повною мірою відповідає канонам *світу вітакультурної методології* і поки що проєктно реалізовує модульно-розвивальні екзистенціальні сфери професійного методологування;

4) врешті-решт обстоюваний нами концепт *переорієнтовує інтелектуальні ресурси* сферного життєпотоків свідомості в ковітальній мислекомунікації учасників методологічних семінарів і сесій із форм, способів, актів, процедур міжособистісного порозуміння і взаємозгодження поглядів, позицій, переконань, здійснюваних у рамках чи на догоду тій чи іншій предметно центрованої миследіяльності з її певним набором потреб, мотивів, цілей, умов, змістовлень, методів, засобів і результатів, **на канонічні**, вітакультурно еталонні, **ритми** методологування, базованих на **п'яти типах методологічних модулів**; а це забезпечує подвійний ефект мислевчинкового екзистенціювання: з одного боку, розширення трансцендентальних горизонтів свідомого *зміслопродукування як стихії думання*, що проривається в ситуаційну ось-буттєвість у слові й відтак постає у мові як «домі буття і доміви особи» (Гайдеггер), з іншого – матеріалізоване воб'єктивування продуктів в чистого мислення «заднім числом» у невербальній формі та збагачувального за змістом і функціями опису-презентації цих продуктів у методологічних – усних і письмових – текстах.

І все ж у цьому важливому напрямку розвитку методології залишається більше незвіданих лагун і невирішених проблем, ніж осмислених та освоєних. Щоправда тут намічено генеральний вектор руху-поступу вперед. Зважаючи на влучні слова М. Гайдеггера, що «нині потрібно менше філософії, а більше уваги до думки» [4], підкреслимо, що сьогодні не стільки треба розробляти і збагачувати методологію, скільки *максимально зосередитися на методологуванні*, котре спроможне найкращим чином поєднати неподільно різні екзистенційні *траєкторії думання і вчинення*, діяння думки і канонічне звершення повновагомого вчинку.

Четверта перевага. Методологія у своєму самотньому становленні як окремих,

вітакультурно значущий світ взаємопрониклих та засобово забезпечених мислення, діяльності, мислевчинення і професійного методологування тепер виходить на пізнання, конструювання, уреальнення і саморефлексування взірцевих, свідомісно організованих, довершено канонічних подій власної ось-буттєвості. А це, щонайперше, означає, що вона покликана обґрунтувати **методологічний канон** як ідеалізований еталон своєї *досконалості* у його трансцендентальному вкоріненні, буттєво-окремішньому просвітленні, феноменальному оприявненні та екзистенційній повноті й циклічному діалектичному зв'язку з іншими, подієво підтверджувальними, аналогічними канонами. Тезово конкретизуємо це *надзавдання* подальших методологічних пошуків.

Постійно повторювана рефлексивність процесів і проміжних результатів колективної мислекомунікації та індивідуального мислевчинення й особливо *післядіяльна надрефлексивність* тяжіють до завершеного *вчинкового канону методологування*, частково чи більш-менш повно оформляються як *методологічний канон*, котрий є конкретним уреальненням інтенційованості свідомості на ресурсах, архітектоніці, методах і засобах надпредметного мислєдїяння. Саме цей канон у нашому інтелектуальному досвіді бере за еталон авторську конструкцію *методологічної оптики*, що сконструйована у форматі постнекласичної наукової раціональності та за принципами, закономірностями і нормативами циклічно-вчинкового підходу у вигляді п'ятимодульного набору лінз-інструментів рефлексивного мислевчинення (див. *підрозділ 1*, а також [16; 23]) та формулює сукупність вимог і норм щодо породження й дотримання умов розиткового функціонування ось-буттєвої сфери свідомості та *чистого мислення* як її найбільш дорогоцінного, переповненого хаотичним плетивом думок, осереддя. Однак очевидно, що жодний учинок професійного методологування не може бути остаточним й вичерпним утіленням методологічного канону, тому він продовжується безперервно із перевагою то явно виражених, то латентно притаманних ознак методологічної творчості (див. *далі*). При цьому вказане інтенційовання є *багатовекторним* із тенденцією переходу усвідомлення і мислення від множинно упредметненого об'єкта вивчення чи конструювання до форм, методів, засобів та інструментів роздумування і діяльності, у тому

числі й до вмілого оперування методологічними знаннями.

Уперше *логічна структура канону* у лоні історико-психологічного пізнання була аргументована виданим українським мислителем В.А. Роменцем (1926 – 1998) під завершення його життєвого шляху, в якій усезагальне, особливе та одиничне – це «умови, або сторони, канону» в його достеменно справжньому екзистенційованні, щонайперше *вчинкового канону* як рушія психічного становлення, відповідального перетворення психосоціальної природи людини і, зокрема, *психологічного канону* як спричинювальної сили отримання достеменного раціогуманітарного знання, спрямованого на розкриття сутнісних особливостей будь-якого *психічного феномену* у свідомій формі *психологічного* (розуміння, мислення, оперування знаннями тощо), і водночас як живої досконалості, що вимагає повноти існування всеможливо організованого психічного, вміщуючи у взаємопроникненні численні осмислені суперечності (зовнішні і внутрішні, природні і соціальні, суб'єкт та об'єкт, емоції та інтелект, свідоме і несвідоме та ін.) (див. [10, с. 74-76, 899-901]).

Власне на окресленому теоретичному підґрунті й виникають ідея, витоки, *постава і система канонічної психології* як світоглядний «перехід від ХХ до ХХІ століття у психологічному думанні», котра уникає використання наявних редукцій і створення нових заміщень психічного, індивідуальності, людини шляхом задіяння як масиву історико-психологічних джерел і поняттєво-категорійних засобів, так і методологічних ресурсів учинкового та канонічного підходів; як «своєрідна позиція бачення та осягнення психічного», що у вимірі його нескінченних зрізів й абстрактних проєкцій уміщує безконечну кількість психічних явищ; як підсумково надрефлексивного, культурно вершинного *напряму* розвитку психологічної науки, котрий, здолавши однобічність попередніх психологій, висвітлює за логікою великого канону синтез індивідуального і всезагального, уможливорює «піднесення кожного психічного феномену до рівня канону, врешті-решт істотно збагачує запас *фундаментального психологічного знання* джерел, сутності, траєкторій і безкрайої феноменології людського способу екзистенційно повного життя в реальному соціальному світі з орієнтирами на суб'єктність і вчинково-подієву продуктивність ось-буття».

У 2019 році нами запропонована методологічна схема відновлення і здійснена розлога метатеоретична реконструкція предметного поля канонічної психології (див. [3; 24]). Новизна здійсненого епістемного поступу стосується кількох аспектів конструктивного розв'язання зазначеної проблеми:

по-перше, канонічна психологія розглядається як післядіяльний інтеграційний підсумок розвитку трьох базових теоретичних джерел або дисциплін – історії всесвітньої психології, загальної психології і численних психологічних теорій окремих психічних феноменів-подій (установки, ставлення, несвідомого, переживання, гри, особистості та ін.), тобто вона на метатеоретичному рівні знімає (заперечує і водночас зберігає у трансформованій подібності) їхній зміст у більш ємному, синтетичному, ущільненому вигляді; вона у засновках і сутнісному наповненні становить евристичний метатеоретичний проєкт методологічно відмінної від усіх наявних стратегій організації психологічного мислення – вчинково-канонічної, психософійної;

по-друге, відповідно до великої складності висвітлюваної проблеми підбирається адекватний спосіб її розв'язання багатомодульний інструмент – циклічно-вчинковий підхід, методологічна оптика якого містить чотири принципи, шість закономірностей і низку похідних нормативів розгортання рефлексивної мислєдіяльності й дала змогу подати логіко-структурну побудову психологічного канону в циклічній наступності ситуативного (його постання від емпіричного як загального до узагальнено індивідуального), мотиваційного (його утвердження у пошуках від випадковостей до суттєвих знахідок унікального), діяльного (його учинкове здійснення як ототожнення оригінального й досягнення довершеного всезагального) і післядіяльного (його необмежена повнота існування як уседосконалого відтворення всезагального у підсумковому самозвітуванні людини);

по-третє, підлягають аналізу й змістовленню чотири головних сегменти упередження канонічної психології: як філософсько-психологічного напрямку розвитку сучасного людинознавства, як науково-світоглядний «перехід від ХХ до ХХІ століття у психологічному думанні», як метасистема фундаментальних (основоположних стосовно джерел і сутності людського буття) психологічних

знань, як головна течія розвитку теоретичної психології інтелектуальними і семантичними засобами її саморефлексії, що, зі свого боку, охоплює кілька взаємопов'язаних напрямків поступу вперед: обґрунтування вчинкового осередку психологічної метасистеми як функціонального набору концентричних кіл, опрацювання канону як рушійної сили і взірця психологічного знання та як екзистенційно ідеалізованого образу психічного життя, реалізація у вчинку буттєвих визначень особистості, виходу вчинкового осередку через умотивовані творчі інсайти за власні межі – у психологічну систему, подієво-свідоме підтвердження плідності саморефлексивних зусиль думаючих психологів щодо вичерпної повноти вищого усистемнення вчинкового осередку оновленого теоретичного канону сучасної психології;

по-четверте, канонічна психологія, зосереджуючись на вивченні та конструюванні взірцевих феноменів і подій людського життя, набуває культурної вагомості як своєрідна світоглядна постава чи метапозиція бачення та осягнення психічного; це пояснюється тим, що канон – не чиста абстракція чи якась метафізична, неземна сутність, а живильне, буттєво-динамічне й навіть ціннісно-смісловне у своєму сутнісному осередді утворення, а це означає, що він тяжіє до трансцендентності (потойбічності) й одночасно спрямований до посеїбічності (феноменальності), містить діалектичне взаємопроникнення наявного й очікуваного, ось-подієву екзистенцію теперішнього, у якій проблемно, комічно чи драматично переплітаються й уприсутнені у тих або інших опосередкуваннях минуле і майбутнє.

Для нас очевидно, що методологічний канон є одним із вітакультурних еталонів учинкового канону, що твориться інтелектуально, розумово у процесі актуалізації ресурсів вільного людського духу, свідомісно поіменовується, означається, осмислюється та оприявнюється у символічній, знаковій, графічній чи суто семантичній формах і, зрештою, постає у реальних досягненнях індивідуальних та групових суб'єктів, котрі інтенційовані на вивчення і розробку методів, засобів та інструментів мислєдіяльності, здатні здійснювати рефлексивно продуктивні мислєвчинення й методологування і, найголовніше, спроможні спрямовувати вібраційні спалахи хаотичного перебігу власних думок в екзистенційне річище чистого мислення. Саме як

учинково досконалий і циклічно довершений *методологічний канон* усправжняється по-різному в об'єктивованих продуктах професійного методологування, які переводять трансцендентальне в реальне, ноуменальне у фактично достеменне, архетипно приховане у правдешньо дійсне. У цьому, вповні істинному, сенсі цей канон становить вищу ковітальну реальність і достеменне культурне досягнення. Він, – підкреслює В.А. Роменець, – є «**взірцем**, який створюється, зокрема, через методологію, а методологія, оскільки вона стикається з реальним світом, сама виступає таким каноном. І хоч у каноні має залишитися щось трансцендентальне, він його переборює. А це вже є дійсною **індивідуалізацією** канону» [10, с. 75].

Із останнього, воістину прозрілого, твердження академіка Володимира Роменця логічно слідує *кілька важливих узагальнень*, які тут контурно окреслимо, тоді як їх детальне обґрунтування залишимо для окремого методологічного дослідження.

1. Будь-яка *канонізація* (принципів, підходів, концепцій, теорій, дисциплінарних напрямів, парадигмально-дослідницьких карт тощо) як обов'язкова процедура сталого еволюційного поступу філософського, наукового, мистецького чи методологічного знання є *справою методології*, а не теорії – монодисциплінарної або інтегральної, й тому вимагає компетентно здійснюваного методологування, а не системного застосування тих чи інших предметних знань у вирішенні цього важливого проблемного завдання.

2. Окрема філософськи обґрунтована, науково опрацьована й емпірично підтверджена різними способами практикування методологія завжди становить *великий канон* і як нова фундаментальна інтелектуальна програма, і як філософська чи наукова школа, і як напрям розвитку природничо-наукової, інженерно-технічної або соціогуманітарної думки, і як більшою чи меншою мірою евристична й доцільна методологема самотньо взаємопрониклих мислення, діяльності, мислевчинення та рефлексивного методологування (найяскравішими взірцями тут є системомиследяльнісна і вітакультурна методології [3; 5; 13, т. 4]).

3. *Ідея методологічного канону*, що вперше висвітлюється нами в цьому дослідженні, є потужний *задум-рушій* подальшого сталого розвитку як світу методології, так і сфери методологування, причому у їх змістово-за-

собовому взаємозбагаченні та діалектичній єдності; а це потребує від фундатора школи чи напряму і його команди інтелектуалів логічного доведення й реального присвідчення використовуваних ними форм, методів, інструментів, процедур і технологій до *відповідних методологічних канонів* як найдосконаліших організованостей свідомої здатності людини думуючої у повноті їх опосередкованого оприяднення.

4. Водночас цілісна *метасистема методології як канон великого вчинку* виразно постає лише на фундаменті задіяння новаційних, більш досконалих і продуктивних, ресурсів професійного методологування і на етапі *пслядії*, тобто у завершальній фазі вчинкової спіралі ковітально здійснюваної *методологічної творчості*; до прикладу, це характерно для системомиследяльнісної методології (Г.П. Щедровицький і школа), що пройшла сімдесятирічний цикл власного історичного руху-розвитку від ідей, принципів і засадничих схем мислення і діяльності до солідного набору *канонічних* форм миследяльності, методологічних мислення, роботи, рефлексії та оргдіяльнісного ігрового практикування.

5. *Методологічний канон* у своїх глобальних вимірах є не лише взаємопроникнення двох мегадійсностей – світу методології і сфери методологування, а й має *ієрархічно модульну, мотрійково порівневу побудову*; зокрема, у діалектично неподільній самоттєвості вони обіймають два стратегічні щаблі розвитку: *методологічний і метаметодологічний*, також засадничі ідеали, основоположення, норми, цінності та продукти трьох обґрунтованих нами *методологічних оптик*: класичної, некласичної і постнекласичної наукової раціональності, потім розташовуються канонізовані *методологічні підходи* – циклічно-вчинковий, типологічний, таксономічний, власне канонічний та ін. – із їх принципами, закономірностями, нормативами, процедурами, після цього перебувають п'ять методологічних модулів, ще далі пролягає *пояс наддосконалих інструментів методологування* – методологічних планів-карт дослідження, категорійних матриць, методологічних моделей, кватерних і квінтетних мислесхем (див. *цит. літ.*).

6. Отже, *методологічний канон* – це свідомісно зріле, із виходом на чисте мислення, рефлексію і саморефлексію методолога чи групи інтелектуалів, джерело еталонно

здійснюваного, ідеально-реального, мислевчинення, інтегральний рушій *учинку вітакультурного методологування*. І якщо «культура – це канон способу життя народу» (В.А. Роменець), то *методологія – канон розширеного сферного життєпотіку людської свідомості* у його самодостатній, непересічно всезагальній, свободі-екзистенції візріцево зорієнтованого методологування.

П'ята перевага. Імовірно прогнозоване різноманіття методологічних канонів створює сприятливі передумови для виходу вітакультурної методології на повновагоме уреальнення вчинків *миследіяльності, методологічної рефлексії, компетентного методологування*, причому у їх одиничній і винятковій, хоча й регулярно відновлюваній, подієвій буттєвості як у відповідальному, справжньому вчиненні в лоні утвердження інтелектуально насиченого й культурно продуктивного способу життя. І це яскраво аргументує *філософема* М.М. Бахтіна, згідно з якою *вчинок – це завжди самобуття подія* в аспекті його втілення, як єдине і неповторне прожиття він є «більш ніж раціональний – він відповідальний», до того ж становить «останній підсумок, усебічний остаточний висновок, що стягує, співвідносить і дозволяє у єдиному та унікальному й уже останньому контексті і сенс, і факт, загальне й індивідуальне, реальне та ідеальне, бо все входить у його відповідальну мотивацію; у ньому вихід із тільки можливості в неповторність реалізується раз і назавжди» [2, с. 15-16].

Відродно констатувати, що у філософсько-психологічній теорії вчинку В.А. Роменця (див. [1; 6; 7; 8; 9-11]) обґрунтована низка ключових засновок-формул, що упрозорюють як можливості теоретизування (пошук нового науково-предметного знання), так і благодатні перспективи досконалого методологування (оперування надпредметними, рефлексивними знаннями і відповідними їм засобами та інструментами миследіяння): «вчинок є основною ланкою, осередком будь-якої людської діяльності. І саме в ньому «як вузловому осередку буття виявляється активна творча взаємодія людини і світу», та й у своїй сутнісній дійсності, себто у вимірі сущого, реально існуючого, «буття розкривається як усезагальний учинок» і т. ін. Звідси логічно слідує, що *вчинок для соціогуманітарних наук – це універсальна (світоглядна) категорія* побудови на виважених філософських засадах

наукових систем. «Універсалізм вчинку полягає в тому, що він є осередком різних форм діяльності й поведінки – теоретичної і практичної, моральної, естетичної, технологічної та ін.» [10, с. 41], і, додамо, цілком закономірно, *методологічності у її зрілих канонічних формах – чистого мислення, думки-комунікації, миследіяльності, мислевчинення, досконалого методологування*.

І справді «вчинок слід розглядати як всезагальний філософський принцип, який допомагає тлумачити природу людини і світу в їх пізнавальному і практичному сенсі» [10, с. 773], а *вчинковість* слушно вивчати й використовувати як *провідний принцип циклічно-вчинкового підходу і методології у цілому* (див. [3; 29; 33]). В будь-якому разі вчинок як осереддя людської, повноковітальної і різно усвідомленої, буттєвості, набуваючи методологічного статусу принципу, є засадничим і для філософії, і для соціогуманітаристики, і для методології. Скажімо, для методолога, як для кожного достойника, на котрого зійшла субстанційна сила мислення, вчинок – це його самобуття – ідеально-реальна, візріцево достеменна – *вітакультурна дійсність*, що цілеспрямовано твориться увесь час заново у подієвій екзистенції й на межі трансцендентного та іманентного, ноуменального і феноменального, духовного і природного, ідеального і матеріального, субстанційного і випадкового, невідомого і зрозумілого, об'єктивного і суб'єктивного, організованого і хаотичного, розвиткового й заkostenілого і т. ін. Ось чому ця *вчинкова дійсність* у своїй подієвій розгортці достеменної миследіяльності того, хто спромігся думати й «осягнути те, що принципово зрозуміти неможливо» (М.К. Мармашвілі), двосторонньо спричинена у хитромудрій екзистенції діалектичного взаємопроникнення *двох глобальних факторів*: з одного боку, внутрішніми умовами актуалізованого функціонування *свідомої здатності* та характеристиками психодуховного світу особи чи групи, з іншого – ментальністю, досвідом трансцендування, соціокультурними обставинами і способом життя народу. Зазначене пов'язує думачу людину із зовнішнім світом через *учинок методологування*, але в більш широкому контексті найповнішої акумуляції людських ресурсів зумисно натхненної і напруженої *самореалізації* – в організованому засобами мислення і рефлексії сферному життєпотіці свідомості як у передумові самотворення буття

в бінарній цілісності переображення самого мислителя як особистості та індивідуальності магістральним руслом зрілого мислевчинення і перетворення довкілля шляхом відновлення канонічних узірців методологічних мислення і діяльності.

Вчинок методологування, як уже сьогодні є підстави висновувати, – це *чотириетапний шлях* або спіраль руху-розвитку в невідоме, потаємне, трансцендентальне: від набутого досвіду аналогічних учинків через мрії, сумніви, суперечності, драми злетів і розчарувань до інтенційованого здійснення *вчинкового мислєдіяння* у ситуаційному плині ось-буттєвості за каноном «тут-тепер-повно-завжди» й зреалізування *подієво підтвердженої міні-програми* власного самопізнання і самовдосконалення як інтелектуала-методолога. До прикладу, д у ш а, завдяки трансцендентному екзистенціюванню в ній д у х у, через людину як психосоматичний матеріал, канал чи механізм проривається у *формі ідеальностей* (функціоналів, ідей, думок, мислесхем) с в і д о м о с т и назовні й «немов освітлює темний, несвідомий бік буття» [8, с. 17]. Як спосіб самобачення душа у такий спосіб свідомісно наповнює його світлом, що осідає тінями-проекціями у багатоманітті психічних явищ (передусім процесів, станів, властивостей, тенденцій), потім у їх таких організованостях, як поведінка, спілкування, діяльність, учинок, котрі однак виходять за обрії психічного як природного, тому що мають буттєве вкорінення. Відтак саме через цей учинок мотрійково узалеженні с у б с т а н ц і ї *свідомості, мислення, думання, думки* виявляють самих себе й повертаються до себе свідомісно ще з більшим інтенційним, функціональним та розвитковим потенціалом.

Інакше кажучи, в нашому розумінні м е т о д о л о г і я – це подорож темними коридорами буття, але освітлена з допомогою спеціально змайстрованих засобів та інструментів мислення, рефлексії і розуміння у сферному контексті життя спрямовано організованої свідомості. Головним тут є з у с и л л я мислителя – екзистенційно всеохватне, на грані й за межами можливостей, учинково адекватне, наближене до канонічно вивіреної еталонності. І *живе методологування* має змогу істотно посилити це вершинно ємне зусилля, перевівши переповнену хаосом думок, вражень, смислів с в і д о м і с т ь у ритм мобілізований, збалансований, рефлексивно

просвітлений, саморегульований. (Для виконання вказаного надзавдання методологія й розробляє та освоює новітні форми, методи, підходи, засоби, інструменти мислення, діяльності, мислевчинення.) Але так *методологічно облаштована свідомість* своєрідними світловими променями нарощує своє намагання утримати імпульсивні порухи духу й часто неконтрольовані примхи душі, інстинктивні пориви психіки й амбівалентні афективні перепади повсякденного життя.

Отож, осягнути онтологічну єдність світу методології і сфери методологування з допомогою пропонованої нами новоствореної *категорійної матриці* як одного із найбільш мислєінструментально досконалих *методологічних канонів* не становить легкодоступний акт розмірковувань навіть для фахово підготовлених дослідників. Таке цілісне всеохватне розуміння здійснюється як у ч и н о к мислєдіяння або, ширше, методологування і відбувається та рефлексується як значима п о д і я на життєвому, а часто й творчому, шляху інтенційованої до методологічних роздумів і натхненної на втілення їх у с п р а в и особистості. І тут постає проблема *повноцінності цих учинків*, адже її складність спричинена, крім вищезазначеного, ще й тим, що в подієвій спіралі ось-буттєвості він є водночас і *екзистенція* «тут-тепер-повно-завжди» всього пережитого та омріяного і *трансценденція* в новий життєвий вимір. Ось чому це «завжди подолання й перехід у новий буттєвий простір. Це новий відлік часу, початок нової доби. Це перехід у якісно інший життєвий світ, у якому від минулого залишаються іноді тільки інтенція і потенціал самотворення» [8, с. 118]. Тому, як і будь-який повноцінний учинок, названі – це постійно «звершення всупереч» (В.А. Роменець) – обставинам, можливостям, зовнішньому і внутрішньому опору.

У загальних рисах окреслимо методологічну с х е м у покомпонентного еволюціонування циклічно завершеного, вітакультурно у змістовленого і філософськи канонічного, **вчинку методологування**.

Передситуація. Інтелектуал і, тим більше, самоідентифікований методолог мають певний, мізерний чи вагомий, розладнювальний чи конструктивний, латентний чи ще й об'єктивований у продуктах творчості, **досвід трансцендування** як наслідок прожиття буденних ситуацій, суспільних подій, постановки та розв'язання філософських чи наукових

колізій, проблем. Цей досвід – фундаментальна засада, часто вирішальна передумова, але аж ніяк не принцип чи достатня умова-чинник зрілого мислевчинення. Річ у тім, що його суть становить *перехід* од усвідомлення до самоусвідомлення, від спричинення до спонтанності, від творчості до самотворення, коли особа виходить із минулого стану існування й опиняється в новій осьбуттєвості. Іншими словами, у цьому разі в неї актуалізуються ті внутрішні умови-ресурси у самій собі, які уможливають *вихід свідомої здатності за межі* сприйнятого, пізнаного, осмисленого, раніше уявлюваного чи омріяваного. Причому спроможність трансцендування виникає через особисто осягнену призму взаємодії протилежностей, що сходять і взаємопроникають у її тій чи іншій сутнісній самотутності (конечність і безкінечність, постійність і змінюваність, перебування в об'єктивній реальності і прагнення до ідеалу, канону, святості, відображення реальному стану речей довкола і його рефлексія та ін.).

До слова, зауважимо, що *трансцендування* – це водночас, з одного боку, постійне *заперечення* своїх попередніх свідомісних і, відповідно, світоглядних станів (стереотипів, пересудів, ідеологем, комплексів, догм тощо), з іншого – *самозбереження* притомної мислєдіяльної сталості, наступності минулих і майбутніх станів існування у теперішньому – в екзистенції власного прожиття «тут-тепер-повно-завжди», що вказує не тільки на конструктивність, згармонованість особистості думаючої людини, а й на її *надійність* і на причетність до світлопромінних горизонтів мудрости. Крім того, така особа, притягнувши у себе субстанційну енергетику свідомості, мислення, свободи і віри, має унікальний, однак аж ніяк автоматично чи вольово не відновлюваний, досвід відшукання єдиного правильного шляху між Скільною і Харібдою суперечливого соціального тиску на неї і, зважаючи на безперервність змін довкілля та соціуму, прагне розв'язувати гносеологічні суперечності у їх взаємопроникненні, синтезній єдності (до прикладу, системомислєдіяльнісна методологія, раціогуманістичний підхід, вітакультурна методологія, мислевчинення як методологічний канон). І хоч трансцендентальне, як відомо, перебуває поза межами свідомості і пізнання, усе ж, хоча й опосередковано, уможливорює їх, є своєрідним животоченням джерел людської свободи-екзис-

тенції та ключовою передумовою її спонтанного самотворення.

Загалом квінтесенцією вказаного, сутнісно замежового й тому непізнаного раціональними способами, досвіду методолога є постійна співритмічність його інтенційованих полів свідомості і мислення у форматі потоку трансцендування й одночасно знову і знову *впадання* у їх субстанційну, буттєво непросвітлену, дійсність, що дає змогу долати обмежені обрії сущого – предметний світ повсякдення – та підніматися до канонічних вершин методологічних мислення, діяльності, мислевчинення, методологування. Останні не переобтяжені повсюдною предметністю, а є виходом за її закостенілі рамки окремою стежиною мислевчинкового самозреалізування самого методолога, що й призводить і до перетворення довкілля, і до переображення себе як неповторної особистості й, інколи, до збагачення національної чи навіть світової культури. Проте кожний фрагментальний досвід раніше втіленої екзистенції трансцендування як осереддя самотворення думаючої особи, мислєдіючи самочинно й оригінально, *свідомісно неповторний в ось-теперішній миті* мислевчинення, не передається логічними, психологічними, особистісними чи суто самісними каналами. Тому він неможливий і шляхом наслідування когось або чогось. Тільки повно прийняте у себе й доведене до екзистенційної вичерпності *трансцендування-творення* врешті-решт й уможливорює високо інтенційовані та методологічно просвітлені *свідомість і мислення* інтелектуала цього народжуваного фаху, котрі в мотрійковому співфункціонуванні спричиняють його чітке самовизначення, відповідальну самостійність, неабияку мужність здійснити, здавалося б, неможливе і домогтися доладної самоорганізації власних ресурсів, потенцій, спроможностей потаємними лабіринтами трансцендентальної буттєвості.

Ситуація. Кожна свідома особа, як очевидно, проживає, спілкується, діє і розвивається не в суспільстві чи культурі безпосередньо, а в *плині змінних життєвих ситуацій*, у ситуаційно мінливому контексті конкретного повсякдення. А це означає, що для методолога здійснення *вчинку методологування* потребує окремої, багато в чому спеціально спроектованої і штучно створюваної, мислекомунікаційно насиченої й тому розвитково унікальної ситуаційної організованості локалізованої ось-

буттєвості. В нашому двадцятирічному досвіді розробки *вітакультурної методології* у її виході на безмежні простори власної свободи-практикування – в канонічній формі здійснення *професійного методологування*, де основоположним й відтак атрибутивно обов'язковим є кількакрокове, а саме *вчинково-циклічне, творення модульно-розвивального простору* такого командного методологування під час проведення авторських методологічних семінарів і сесій (див. першу [19, с. 80-101; 27] і другу [13, т. 4, с. 295-306; 28] версії схеми-матриці даного простору). Фактично мовиться про регулярне стале відновлення з а н о в о, себто «тут» (ці обставини-умови), «тепер» (цей винятковий момент), «повно» (це непереврене екзистенціювання) і «завжди» (ці повсякчас постійні стани трансцендування), *особливого проблемно-комунікаційного напруження людських сутнісних сил* кожного учасника такого спільного мислевчинкового дійства. При цьому ця висока п р о б л е м н і с т ь вказаного, сутнісно екзистенційно-трансцендентного, р и т м у контактування має щонайменше чотири *формовияви* цього ступеня напруженості зусиль: *опонентний* (інший погляд чи резонне заперечення висловлених тверджень, роздумів, світоглядних орієнтирів, суперництво в аргументуванні доказів, інакші докази щодо способів розв'язання певної проблеми тощо), *критичний* (аналіз і виявлення помилковості суджень, пошукових дій і змістових рефлексій, оцінка неповноти чи неадекватності розмірковувань, негативна фіксація уваги на хибних засновках, дослідницьких засобах чи узагальненнях), *конфліктний* (відкрито артикульоване протистояння ідей, думок, уявлень, поглядів, переконань, гіпотез, версій та ін.), *конфронтаційний* (суперечка висловлюваних міркувань, протиборство позицій, зіткнення альтернативних уявлень, мислесхем, принципів, двобій переконливих аргументацій, програмних і проектних презентацій).

Загалом цілеспрямоване творення особливих умов *ситуаційного постання модульно-розвивального простору*, вдаючись переважно до термінології В.А. Роменця, доцільно визначити у єдності чотирьох головних якісних характеристик **с и т у а ц і ї методологування** як:

– *спільно з н а ч у щ о ї*, що наповнена інтенційністю взаємопрониклих сфер свідомості і мислення та становить передумову уможливлення самотнього різновиду вчинкової творчості – *методологічної*, продуктами

якої є новостворювані концепти, поняття, форми, методи, принципи, підходи, засоби та інструменти миследіяльності;

– *т р а н с ц е н д у в а л ь н о ї*, яка у процесно-результативному плані є першопочатковим виходом кожного учасника мислекомунікації за м е ж і об'єктивних обставин, внутрішніх умов (ресурсів, потенцій, здібностей тощо) особистого самоздійснення і, найважливіше, мужне утримання в собі цього д ж е р е л а трансцендування для розгортання подальших етапів названого вчинку;

– *к о л і з і й н о ї*, котра вирізняючись граничним зіткненням протилежностей (ідей, уявлень, цілей, поглядів, позиціювань тощо) *убезладнює* спільну інтелектуальну взаємодію, колективно організовану миследіяльність, змушує на межі духовних сил і розумових можливостей кожного й усіх разом підніматися і над цими протилежностями, і над тотальністю с у щ о г о предметного світу, в т. ч. й над культурою, історією, філософією, наукою, соціальним досвідом, тобто займати рефлексивну позицію й далі нарощувати *методологічне відношення* до них і в такий спосіб відкривати шлях для самовизначення і самотворення на наступних етапах учинку;

– *д р а м а т и ч н о ї*, яка екзистенційно відзначається високою напруженістю загальної енергетики миследіяльних впливів і позиціювань учасників, гостротою зіткнень, перипетійними змінами ходу суперечок чи дискусій і часто безкомпромісністю їх мислекомунікаційної взаємодії, що іноді спричиняє в окремих позиціонерів ситуативну втрату ціннісних орієнтирів та світоглядних опор у цих групових актах містерійного пошуку істини.

М о т и в а ц і я. Ситуація командної методологічної роботи, будучи штучно ініційована інтенційними полями свідомості і мислення учасників семінарів як набір модульно-розвивальних умов і прогнозованих засобів спільної практичної миследіяльності, аж ніяк не зникає, а навпаки продовжує системно трансформуватися, істотно змінюється від етапу до етапу функціонально, змістовно, архітектонічно і трансцендентально, виводячи на домінантне місце одні складники (інтенції, значення, важелі, значущості, колізії, труднощі, знаряддя, акти рефлексії тощо) і применшуючи роль інших. За л о г і к о ю трансцендентально вкоріненої та екзистенційно плінної *буттєвості вчинку* після ситуаційної стадії методологування закономірно, причому

не лише за теоретичними канонами, а й за об'єктивною вимогою самого усвідомленого життя, слідує *мотиваційний етап*, головне завдання якого полягає в тому, щоб «перебороти конфліктність ситуації та прийняти рішення діяти певним чином» [9, с. 762], а його квінтесенція – здолати драматичну боротьбу мотивів у її багатовимірному осмисленні суперечностей і конфліктів, а саме м і ж: а) особистими пріоритетами, інтересами, цілями і загальнолюдськими, зокрема із вищими командними, цінностями; б) особистими предметними уявленнями та відповідними їм науково-раціональними знаннями кожного учасника і методологічним (надпредметним, рефлексивним) баченням колективно проблематизованої і тематизованої дійсності; в) неповторним ось-уявленням (об'єктивованим у схемах, рисунках, мові, уречевленям, себто певним чином уречевленим) суцям та ідеалами методологічної миследіяльності, вчинковими канонами методологування; г) стереотипами науково-природничого центрованого думання та еталонами методологічного мислення як найбільш універсальної, інтелігібельної та інструментально забезпеченої, оптики розширення функціонального поля і збагачення сенсозмістового життєпотіку свідомості всіх комунікантів і кожного зокрема та ін.

Примітною ознакою вчинку вітакультурного методологування на цьому етапі є *полімотиваційність* життєдіяльності мислекомунікаційної команди, котра самоорганізувалася задля творення унікального за параметрами модульно-розвивального простору інтенсивної розумової співпраці й котра не тільки через зовнішні стимули і світлі наміри, а й через бажання-прагнення домагається спільного входження в субстанційні потоки чистого мислення та отримання його омріяних невербальних продуктів, прояснивши розмаїте змістове полотно створеної проблемно-комунікаційної ситуації. *Полімотиваційне поле сумісної миследіяльності* – це складно інтегроване і вельми строкато суперечливе плетиво як кількох актуалізованих індивідуальних мотивів (усвідомлених потреб), що впливають на спрямування, зміст, стиль і результативність особистого миследіяння, так і їх ще складніше – багатопроblemне, конфліктне, конфронтаційне, драматичне, метасистемне – розвивкове функціонування у рамках команди самоідентифікованих методологів (див. модель-конфігуратор становлення і мислесхему сфер умов

розвитку полімотивації [38, с. 191-238; 39]). У такий спосіб формується *спектр цілей* миследіяльності, які взаємоузгоджуються до стану чіткого визначення колегіальної м е т и у процесі живого мислекомунікування зі стратегічним орієнтиром на *загальноприйнятий ідеал* методологічної творчості та з тактичним прогнозуванням методів і засобів очікувальної сукупної вчинкової дії. У будь-якому разі утворюється *загальний вектор полімотиваційного поля командного руху вперед* (див. детально [3, с. 459-470; 36]), що не лише ситуаційно унагальнює інтенційований *акт мислевчинення*, а й є трансцендентально й екзистенційно надійним стартовим майданчиком його плідного якісного здійснення.

Отже, у спільно твореній на методологічних семінарах субстанційній дійсності свідомості інтегральне (командне та індивідуальне кожного учасника) збагачення локально створюваного модульно-розвивального простору на цьому перехідному до безпосереднього діяння-вчинення етапі відзначається єдністю *чотирьох базових ознак-характеристик м о т и в а ц і ї методологування*:

а) утворенням *двосферно мотрійкової інтенційності* свідомості і мислення, що дає змогу врешті-решт перебороти посталу перед командою інтелектуалів *проблемно-конфліктну ситуацію* та прийняти зважене рішення щодо подальших учинкових дій і використання при цьому найнеобхідніших концептів, принципів, методів, засобів, підходів спільного методологування;

б) зняттям (запереченням і водночас збереженням на якісно вищому рівні) ситуаційно спрямованої та узалежненої командної мислективності й переведенням її трансцендентального, екзистенційного і власне самотворювального потенціалу на здолання хаосу індивідуальних ідей, намірів, інтересів, цілей і формування єдиної м е т и сумісної миследіяльності із ясним настановленням на той чи інший методологічний канон;

в) *полімотиваційністю* поля міжособистої мислекомунікаційної взаємодії учасників, що вимагає від керівника семінару і всієї команди чіткого зорганізування хаотичного плетива бажань і мотивів у єдине річище *інтегрованої вмотивованості на спільне входження в субстанційні потоки чистого мислення* і на отримання його зрілих невербальних продуктів;

г) утворенням та екзистенційним прийняттям усіма і кожним інтелектуалом окремо

загального вектора полімотиваційного поля командного руху-поступу вперед, що унагальнює інтенційований акт мислевчинення, прогнозування адекватних методів і засобів утілення його в життя, а також діалектично поєднує свободу думання із відповідальністю вчинення на тернистому шляху досягнення від-рефлексованого ідеалу методологічної творчості.

Вчинкова дія. Перемога в напруженій полімотиваційній боротьбі найбільш значущого для команди інтелектуалів *інтеграційного мотиву* як відпочаткового вектора продуктивної методологічної співпраці знаходить звершення у розлогоді, екзистенційно мінливому і змістовно різноякісному, *мислевчинковому діянні*, котре відтепер сутнісно змінює передумови функціонування проблемно-конфліктної ситуації. Так, раніше проблемогенна, багато в чому невизначена й незрозуміла, ситуація аналізувалася сама собою як стартовий полігон для повноцінного вчинку, потім спричинена нею через низку актуалізованих суперечностей напруженість трансформувалася у свідомісно загострене мотиваційне прагнення, і тепер, нарешті, зреалізовується відповідне, спільними інтелектуально-вольовими зусиллями і трансцендентальними ресурсами, її *перетворення* саме як конкретно суцільної, ґрунтовно мисленнево опрацьованої та зовні вираженої, *командної дії як акту-події учинення*. Сутнісне призначення цього перетворення полягає у формуванні благодатних умов для спонтанного фонтанування думок, ідей, смислів, мислесхем кожного учасника, але у загальному комунікативному потоці чітко інтенційованої (переважно під наставництвом керівника семінару) на методологічні формо-організованості або функціоналі (відношення, позиціювання, мислення, рефлексія та ін.) свідомості, причому в напрямку дедалі більшого зовнішнього – невербального і вербального, об'єктивованого й усуб'єктненого – оприявнення *атрибутивних властивостей* учинку методологування. Важливо й те, що на цьому етапі його продуманого втілення мислекомунікаційна співдіяльність добігає *апогею екстатичного напруження* духовних сил і розумових здібностей учасників, котрі самовіддано поглинаються пошуком найкращих способів і засобів розв'язання визначеної методологічної проблеми і здолання пов'язаної з нею проблемно-конфліктної ситуації. Однак цей екстаз (найвищі

захоплення, наснага, задоволення) *учинкового самопоглинання* не кожен учасник здатний витримати до кінця як непрохідне для нього випробування. А тому часто, здебільшого на короткий проміжок часу, капсулюється від надміру інтенсивних взаємостосунків, випадає із живої модульно-розвивальної екзистенції сумісного методологування, немов би зі сторони споглядає за унаявленим ходом дійства, щоб знову, за нагоди, долучитися до його драматичного перебігу.

Учинок вітакультурного методологування, як показує наш досвід проведення методологічних семінарів, – це аж ніяк не безладне чи абсолютно довільне *неординарне подієве дійство*. Він є інтелектуально яскраве дійство командного мислевчинення, що вповні мисленнево плановане, програмоване, модельоване і навіть кількаразово уявно сценароване до деталей і нюансів здійснення самого *процесу діяння методологічної співтворчості* та отримання його бажаних продуктів, щонайперше, «плодів» чистого мислення – нових схем, моделей, принципів, підходів, методів, засобів та інструментів миследіяльності тощо. Проте не тільки і не стільки такими (зовнішніми, оприявненими) результатами значущий указаний учинок. Його розвитковий вплив розповсюджується на *особистість* учасника як на живодайний орган творчої екзистенції трансцендендування. Робота кожного методологічного семінару, будучи різнопланово спрямована у його подієвій розгортці керівником, саме на цьому етапі найповніше стимуляційно діє як *привід до самозреалізування* кожного, тобто як надмірність багаточинниково спричиненого тиску, що й пробуджує особисто самовіддане здійснення вчинку у собі на межі спроможностей власного духовного ества. Тоді й виникає цілющий стан *самозвершення*, переображення. Індивідуальнісне потрапляння чи впадання у цей стан за межевої екзистенції уможливорює повне поглинання учасників наявним унікальним простором мислевчинення, самотутне занурення в субстанційні сферні потоки свідомості і мислення, пережиття захоплювальних миттевостей високого творчого осяяння, врешті-решт, бодай тимчасово, самодетермінує вчинити відповідальний крок в дорозі до духовного зростання через актуалізацію власних ресурсів самотворення.

Отож, загальна картина свідомісно-мисленневої субстанційної буттєвості командно

здійснюваної методологічної діяльності на етапі **вчинкового діянн**я, себто у процесі власне проблемно-конфронтаційного розгортання сумісного мислевчинення, охоплює єдність *чотирьох атрибутивних характеристик* доведеного методологування:

– подальше перетворення наявної проблемно-конфліктної ситуації в реально втілюваних, конкретній і зовні вираженій, учинковій дії *як самого акту-події мислевчинення*, сенс якого полягає у формуванні керівником та учасниками семінару благодатних умов для спонтанного продукування думок, ідей, смислів, мислесхем, хоча й у свідомо скерованому розвивально-комунікаційному потоці творення *таких методологічних організованостей або функціоналів*, як відношення, позиціонування, мислення, рефлексія і т. ін.;

– мисленнево здійснювані планування, програмування, моделювання і детальне сценарування *процесних варіацій* методологічної творчості на семінарі як неординарного подієвого дійства командного мислевчинення, *головним завданням* якого є отримання бажаних *продуктів* (передусім чистого мислення) – нових схем, моделей, принципів, підходів, засобів тощо із незмінним настановленням на все більше оприявлення атрибутів вітакультурного методологування;

– досягнення у драматичному ході проблемно-модульної мислекомунікації *апогею екстатичного напруження* і розумових здібностей учасників, коли їх охоплює *екстаз* командного пошуку найкращих способів і засобів розв'язання конкретної проблемно-конфліктної ситуації чи проблеми, хоча й може спричинити на короткий проміжок часу фрагментарне випадання окремих учасників модульно-розвивальної екзистенції методологування через особисту надмірність випробувань;

– фактичне уможливлення певного *особистісного зростання* кожного учасника семінару як живильного органу творчої екзистенції трансцендентування умовами та засобами самісного мислевчинення під стимуляційним тиском-приводом інтенсивної модульно-розвивальної взаємодії, що й пробуджує самовіддане здійснення особою в актуалізованому неповторному форматі субстанційного співіснування свідомості і мислення *вчинку у собі* на межі своїх духовних спроможностей і в такий спосіб потрапляння у просвітлений *стан* самотворення, самозвершення, переображення.

П і с л я д і я. Вчинкова дія методологування подієво завершується (до прикладу, на методологічному семінарі чи під час оргдіяльній гри) після *здійснення* того, що пропонувалося, моделювалося, сценарувалося, тобто після досягнення конкретної, тематично визначеної й поставленої та сформульованої саме як системна проблема, *м е т и*. Однак цей учинок, як і будь-який інший, у своїх повноцінній буттєвості й належному феноменальному оприявленні не завершується із розв'язанням окремої методологічної проблеми і навіть на етапі вдалого звершення командної роботи та прийняттого вирішення подвійного завдання: отримання нових продуктів чистого мислення і збагачення досвіду трансцендування кожного учасника (в нашому випадку шляхом цілеспрямованого створення особливого модульно-розвивального простору методологування як інтегральної полімотиваційної умови-ситуації пробудження здатності думаючої особи творити *із себе* (зсередини) і *від себе* (назовні) актуальну мотрійкову енергетику розширених субстанційних потоків свідомості і мислення. І *ц і ї* *н е з а в е р ш е н о с т і* вчинку є кілька причин:

1) *онтологічно* буття є невичерпним у своєму сутнісному й відтак ціннісному вимірі, тому ось-буттєвість фрагментарно здійснюваного методологування навіть у його завершеному *вчинковому циклі* становить лише вкрай обмежене поле чи, точніше, просвіт її живильного екзистенціювання, у якому через людину буття поціновує, пізнає і творить само себе;

2) *феноменологічно* вчинок багатоманітний на форми і способи виявлення, зважаючи, з одного боку, на його трансцендентальне вкорінення та архетипічну природу, з іншого – на різноінтенційовані структури і функціональні організованості суб'єктної, особистісної, індивідуальної та універсумної (духовної) активності, що у взаємодоповненні узаasadнюють та оприявнюють велику варіативність учинкової буттєвості людини;

3) *гносеологічно* світ, людина, свідомість, мислення, вчинок, мислевчинення і таке інше є нічим необмеженою *нескінченністю* у сенсі осягнення їх людським розумом, а тому процес їх *п і з н а н н я* або як неозоро великих, бездонних (Бог, зоряне небо, світ, свідомість, мислення, свобода), або як украй малих і навіть мізерних (людина, вчинок, дія, клітина, електрон тощо) потребує сутнісного виходу за межі життєвого досвіду – *трансцендування*,

себто виходу на довільні простори чистих споглядання, думання, мислення; до того ж ці дійсності перебувають у постійному розвитку, і вчорашнє їх розуміння є завжди неповним, відносно істинним;

4) *епістемологічно* усвідомлення вчинку методологування на кожному із чотирьох етапів його розгортання означає відповідно з н а н н я його умов і мети, інтегрального мотиву і засобів, сценарію і реально задіюваних ресурсів його миследіяльного здійснення, нарешті отримуваних продуктів і культурних чи суспільних наслідків; проте всі ці знання більшою чи меншою мірою *релятивні*, тобто здобуті у зіставленні з іншими, вже наявними, знаннями, що, зі свого боку, наближають до і с т и н и чи віддаляють від неї; і тут вирішальне значення має основоположний м е т о д, яким це знання здобує: одна справа, коли це метод науковий (раціональний), інша – філософський (загально-світоглядний), теологічний (Бого-пізнавальний), езотеричний (внутрішньо-містичний) чи методологічний (надпредметний, полірефлексивний);

5) *психологічно* будь-який учинок ніколи не завершується, адже він насправді безперервний у сенсі психодуховного відгуку на його процес і результати діяльного зреалізування, причому це післядіяльне відлуння-реагування має глибинно особистісний зміст, пов'язаний із переживанням здійсненого, оцінкою здобутків і прорахунків, рефлексією продуктивності власного самоствердження особи через мислекомунікацію, врешті-решт амбівалентності почуттів, які стають психологічним підґрунтям для наступних учинків. Крім того, вчинок «залишає після себе якість невдоволення, відчуття чогось до кінця не здійсненого. У свідомості людини залишається суперечність між прагненням до моральної співвіднесеності з усім людством і неможливістю здійснення цього через якийсь окремий справедливий вчинок» [9, с. 773];

6) *методологічно* незавершеність учинку методологування спричинена неможливістю створення бездоганної, на всі випадки життя і творчості, *методологічну* й, тим більше, *метаметодологічну* о п т и к у, що необхідна для постановки і розв'язання найскладніших – людиновимірних, відкрито саморозвивальних, глобальних чи невідкладних соціальних – проблем; тому, скажімо, ідеально сконструйо-

вана й скрупульозно застосована нами метаметодологічна оптика вивчення загальної теорії діяльності (див. [16]) не може бути без змін використана для ефективної реконструкції та епістемологічного збагачення інших теоретичних чи методологічних систем.

Квінтесенцією вітакультурно зорієнтованого вчинку методологування є *підсумкова рефлексія* продуктивності та успішності командно здійсненої мислекомунікації та проблемно-модульної співдіяльності загалом, що й уможливує усвідомлено піднятися н а д: а) наявними знаннями про об'єкти діяння, використання, перетворення; б) знаннями самої діяльності, передусім її побудови, генези, покомпонентного набору, засобів уреальнення тощо; в) рефлексивними знаннями, що здобуті на проміжних етапах сумісного мислевчинення, а також г) суто особистісними знаннями. Оскільки постійна р е ф л е к с і я всього того, що потрапляє у проблемогенне полідіалогічне річище групової чи індивідуальної миследіяльності (цілі, принципи, форми, зміст, засоби, норми, процедури, продукти тощо), є її засадничим а т р и б у т о м, то на післядіяльному етапі постає *надзавдання здійснити рефлексивно-вчинкове замикання методологічного мислення* із різними рефлексивними ототоженнями. В нашому досвіді метаметодологування о р г с х е м а його вирішення є четвертою або фінальною стадією розвиткового становлення цього, доконче універсального, *мислення як мислення над мисленням про світ*, де повний учинковий цикл охоплює такі рефлексивні ототоження: 1 – поєднання зануреного у всеосяжну царину діяльності мислення і результативне отримання повноцінної *миследіяльності*; 2 – уподібнення мислення, у яке занурена онтологія миследіяльності, із самою реальною миследіяльністю і постановня *рефлексивного методологування*; 3 – здійснення конкретного вчинкового акту-дійства як ототоження рефлектувального мислення із мисленням рефлектованим й утвердження *методологічної саморефлексії*; 4 – зняття попередньо здійснених актів рефлексії і саморефлексії у *надрефлексивній позиції* думуючої особи чи команди інтелектуалів й утворення *оглядового поля рефлексії* (див. детально [16, с. 76-80, 86; 23, с. 25-32, 37, 43]).

Таким чином, виконання необхідних ситуаційних перетворень, принципівих настановлень, умов і нормативних вимог п і с л я

діяльного етапу фахово здійснюваного мислевчинення зумовлює завершення *повноцінного вчинку вітакультурного методологування* та охоплює його такі атрибутивні ознаки:

а) усвідомлення *повноти досягнутої чи недосягнутої мети* командно-індивідуальної миследіяльності, що здійснена над постановкою і розв'язанням конкретної методологічної проблеми або актуалізованої складносистемної проблемної ситуації;

б) критичне і водночас конструктивне оцінювання *успішності вирішення подвійного завдання*: отримання нових (невербальних) продуктів чистого мислення і збагачення досвіду трансцендування кожного учасника спільного мислекомунікаційного дійства;

в) підсумкова рефлексія у формі створення її самобутнього *оглядового поля* всього пройденого шляху мислевчинення від проблемно-конфліктної ситуації через полімотиваційну боротьбу й консолідоване прийняття єдиного мотиваційного вектора поступу вперед до комунікативного здійснення спільного вчинкового діяння групи інтелектуалів під настановленням обраного методологічного канону над щойно опрацьованими знаннями об'єктивними, оргдіяльними, рефлексивними;

г) саморефлексія, зреалізовувана в контексті метаметодологування і надрефлексивного позиціонування як важливий подієвий акт рефлексивно-вчинкового замикання методологічного мислення із різними рефлексивними ототожненнями, де ключовими віхами є повноцінні миследіяльність, рефлексивне методологування, методологічна саморефлексія та оглядове поле підсумкової методологічної рефлексії.

Отже, детальна порівняльна характеристика першої і другої пропонованих нами версій *категорійних матриць вітакультурної методології* в аспекті наявного проблемно-епістемологічного зсуву щодо ґрунтовності задіяння дослідницьких засобів, досконалості новоопрацьованих інструментів мислевчинення і фундаментальності вище висвітлених переваг щойно створеної матриці вказує на сталу поступальну еволюцію *методологічного знання* в останні два десятиліття на теренах здобутків авторської наукової школи. У цьому аналітичному форматі найбільш значущими **відкриттями** є:

а) аргументоване відшукування бездонного *квазіоб'єктного всесвіту методології*, який сутнісно належить трансцендентальному виміру буття – своєрідному *життєпоток*у свідомості як до кінця не пізнаваної сфери, і секторально розмежованого її *предметного поля*, в осередді якого перебуває найуніверсальніший тип роздумування – *методологічне мислення*;

б) різнобічне обґрунтування буттєвої неподільності, діалектичного взаємопроникнення та екзистенційно-подієвої цілісності *світ*у методології-як-учення (передусім адекватної теоретичної системи) і *сфери* методологування-як-практики (роботи, праці, діяння);

в) творення методології як субстанційної – свідомісно-мисленнєвої – дійсності й одночасно як удіяльної вітакультурної реальності у їх порівневому і багатокординатному взаємодоповненні;

г) уведення в інтелектуальний дискурс *концепту* і, відповідно, категорійного поняття «*методологічний канон*» і вихід на конструювання базових канонічних форм організації широко мислеінструментально використовуваного методологічного знання, а саме на *канони* методологічних мислення і діяльності, розуміння і рефлексії, філософського мислевчинення і професійного методологування;

д) відпочаткове прояснення сутнісних узмістовлень, ковітальної важливості та інваріантної *схеми* логіко-канонічної побудови *вчинку філософського (професійного) методологування* як загального, надскладного, багатопланового, довготривалого і *вчинку миследіяння* як більш окремішнього, доступнішого, неповторнішого, конкретнішого за цілями і результатами, а також осягнення цих учинків як різномасштабних *подій* у їх певній ковітальній, культуротворчій, епістемологічній та розвитково-особистісній продуктивності.

І якщо «категорійний апарат – це «магічний кристал» науки» (М.Г. Ярошевський), то *категорійна матриця* – «магічний ключ від брами», з допомогою якого відкривається великий, утаємничений і поки що локально освоєний, *світ* канонічних мислення, рефлексії, розуміння, діяльності із невичерпними можливостями майстерно здійснювати миследіяльність, мислевчинення і професійне методологування.

ВИСНОВКИ

1. Вітакультурна методологія в авторському *мегапроекті* сутнісно створюється як філософська, науково – як зорієнтована на постнекласичну раціональність, епістемно – як надпредметна і метасистемна, ковітально і вчинково – як реально здійснювана й свідомісно організована та канонічно – як довершений культурний еталон сучасної методології взагалі. Вона не тільки постійно розглядає проблемне питання розширення свого *предметного поля*, а й успішно вирішує його через новаційне освоєння і діалектичне поєднання двох генеральних полярних тенденцій власного розвитку: з одного боку, постання й опрацювання *сфери професійного методологування* як окремої унікальної свободи-практики самої методології під час рефлексивного використання відповідних форм, методів і засобів мислення, діяльності, мислевчинення, з другого – зростання вагомості та конструювання *дійсності метаметодології*, що втілюється у метаметодологуванні та у розробці кількох новітніх версій *метаоптики*, що при грамотному застосуванні дає змогу ґрунтовно вивчати і цілісно реконструювати вже наявні методологічні теорії і системи. І це цілковито підтверджує й дане дослідження.

2. Категорійна матриця, конструюючи осереддя *поняттєво-категорійного ладу* вітакультурної методології, є потужним інструментом синтезу головних тенденцій і похідних спрямувань розвитку методології сьогодні і в майбутньому, адже підносить на новий щабель досконалості оперування методологічними термінами і категоріями не лише як засобами миследіяльності, а й як світоглядними універсаліями (себто категоріями культури), розширюючи функціональні можливості свідомості думачої особи та етнонаціональні обрії світобачення і вчинкового способу буття українців. Водночас ця матриця становить найбільш продуктивний та евристичний, хоча й мало освоєний, шлях інтелектуального практикування людства, тому що пропонує технологізовану стратегію вчинково-рефлексивного добування нового методологічного знання, а саме про авторське обґрунтування *світу методології і сфери методологування* у їх синергійному взаємопроникненні та діалектичному взаємодоповненні як *учення-теорії* і як *свободи-практики*

в саморефлексивно вивіреному, еталонно окультуреному і логічно бездоганному вигляді.

3. Ідея і перший узірєць категорійної матриці отриманий нами в 2001 році при міждисциплінарному дослідженні *української ментальності* у сферному контексті розвитку національної культури, дещо пізніше, в 2008 і 2016 роках, цей різновид матриці аргументовано як один з найважливіших і найдосконаліших інструментів миследіяльності та професійного методологування, й нарешті у 2019, при висвітленні категорійного ладу теоретичної психології, обґрунтовано названі матриці у філософії та соціогуманітарних науках як *етапи еволюції* раціонального знання, а також розкриті структура, функції та композиційні особливості такої матриці як складного з наряддя рефлексивного мислевчинення. Крім того, окремі методологічні семінари наукової школи (№20 – 26.09.2006; №41 – 04.03.2011; №53 – 31.01.2012; №94 – 03.02.2020) були присвячені презентації авторських матриць та обговоренню принципів і нормативів їх створення, оптимізації архітектоніки та комплексної експертизи у філософії і соціогуманітаристиці.

4. Загалом *квінтесенцію методології творення* категорійної матриці в нашому випадку становить цілеспрямоване зреалізування *циклічно-вчинкової оргсхеми* її розроблення, коли вітакультурна методологія розглядається як канон філософської методології, що фокусується у чотирьох взаємозумовлених засадничих *ракурсах-етапах* розгортання пізнавально-конструювальної творчості: у культурно вагомих здобутках методологічно зорієнтованих філософських шкіл і систем (*ситуація*), у форматі авторського визначення методології як «самобутнього організму творення загостреного почуття свідомості у його джерельному осередді чистого мислення...» (*мотивація*), у компетентному зреалізуванні типологічного підходу (*дія*) та у взаємодоповненні ресурсів професійного методологування і вітакультурної методології у їх полірефлексивному використанні (*післядія*). На цій основі у підсумку й постає авторська – постнекласична, п'ятимодульна, рефлексивно мислевчинкова – *методологічна оптика* типологічного конструювання двох пропонованих версій категорійної матриці методології за узагальненою схемою діалектичних категорій: «універсальне – загальне – особливе – одиничне – конкретне», яка, крім того, цілком виправдала свою конструктивність як

критерійний фундамент найбільш доцільного створення центральної (внутрішньої) частини цього типу матриць.

5. Перша версія категорійної матриці, будучи створена одинадцять років тому як своєрідний путівник у прокладанні маршруту на вершину філософської методології, реалізує онтофеноменологічну єдність, діалектичне взаємопроникнення і вітакультурне призначення с в і т у методології-як-учення (передусім окремої царини добірного знання форм, методів та інструментів мислення та діяльності) і с ф е р и методологування-як-практики (тобто унікального дійства за свободою трансцендування і за мислевчинковими засобами екзистенціювання). Її *основні переваги* й сьогодні слушно звести до п'яти позицій: а) однозначно доведено, що тільки у взаємодоповненні вищеназаних *світу* методологічного знання і *сфери* рефлексивного мислевчинення відбувається істинний повноцінний розвиток методології як м е г а д і й с н о с т и мислення, розуміння, діяльності, рефлексії в розширеному субстанційному життєпоточі свідомості; б) досконало виконана внутрішня частина матриці, що містить по п'ять таксономічно організованих за принципом квінтетності *методологічних категорій* за горизонталлю і вертикаллю та два діагональних таксони (всього 12); в) уперше поіменовано бінарні полюси зовнішнього контуру матриці, де, крім вертикально опрацьованого («світ... – сфера...»), з'являється горизонтальний: «мислєдіяльність як основа культури – вітакультурне методологування, здійснюване за п'ятьма рівнями організації знання-вміння»; г) окреслено новітні методологічні дисципліни та їх гіпотетичні упередженні, а саме можливість методософії, методології, методоінженерії; д) аргументовано на перетині трьох методологічних фундаменталій (теорії, практики, вітакультурного канону) й узмістовлено четверте основоположення – *філософські методологування і методологія*.

6. Друга версія категорійної матриці вітакультурної методології, що нещодавно створена (30.05.2023 р.), є к а н о н і ч н о ю, еталонно взірцевою, зважаючи на кілька важливих моментів: 1) містить більш розлогу, збагачену семантичними засобами, *картографію* ключових понять і категорій методології, що найбільшою мірою стосується відтепер двопоясного її зовнішнього контуру (див. далі *переваги* цієї матриці); 2) аргументує співвідношення методологічних мислення, рефлексії, розуміння

як загального, особливого та одиничного в лоні свідомісного життєпоточу повноцінного інтелектуального вчинення; 3) доповнює у зоні перетину одиничного та конкретного відповідні модельні побудови п'ятьма можливими *типами методологічних модулів*, що обґрунтовані нами на початку 2017 року: інтенційно-особистий забезпечує самовизначення, пізнавально-суб'єктний – дослідження, нормативно-особистісний – нормування, ціннісно-індивідуальнісний – поцінювання, духовно-універсумний – творення і переображення (див. [13, т. 4, с. 295-306; 28]); 4) уточнює, що на перетині конкретне/конкретне мовиться про авторську модель-конструкцію кватерних і квінтетних м и с л е с х е м як первинного продукту чистого мислення і найпростішого базового інструменту професійного методологування.

7. *Перша* вагома п е р е в а г а новоствореної матриці полягає в істотному розширенні логіко-змістових горизонтів і розлогих конотаційних формулювань у визначенні двох *засадничих категорійних універсалій* – с в і т у методології і с ф е р и методологування, де атрибутивними властивостями першого є: а) його перебування на *межовому пограниччі* буття і свідомості, коли їх взаємопроникнення відбувається у мислевчинковій ось-буттєвості у двох ситуаційно подієвих екзистенційних планах: у діянні думки, котра узасаднює субстанційну дійсність мислення, та у здійсненні реальної діяльності, що уможлиблює перетворення світу і самої думаючої особи; б) постійно відновлюване співгенерування локально універсального *модульно-розвивального часопростору* командного мислевчинення, що й забезпечує опосередковану творчу роботу зі трансцендентно вкоріненим сферним життєпоточком свідомості як із квазіоб'єктною безкраїстю новітньої методології; в) сутнісне оприявлення цього світу відбувається в невербальній формі та «заднім числом» на папері чи планшеті у вигляді об'єктивованих (символічних і графічних) *продуктів чистого мислення*, тоді як похідне проступає в ознаках і маркерах спільної мислєдіяльності, актах методологічної рефлексії і саморефлексії; г) опосередковане об'єктивування свідомісно призупиненої та семіотично зашифрованої методології реалізується у спеціалізованих т е к с т а х із їх самотутнім поняттєво-категорійним апаратом, тобто у *метасистемі методологічного знання*, що становить «застиглий» мислєінтелектуальний ресурс діяльної екзистенції думки-усвідомлення; д) іс-

нування названого світу в онтофеноменологічній повноті тільки зі сферою вітакультурного методологування як його найуніверсальнішого способу практикування, котре в екзистенції «*тут-тепер-повно-завжди*» перетворює думаючу особу на «живий інструмент» методологічного мислення; е) багатовекторне подієве існування методології (ковітальний стиль світобачення, мислевчинковий спосіб життя, тип проблемно-модульної рефлексії, постійне відновлення пріоритетів, ресурсів і засобів методологування), що узаasadнює *особливий ритм потоку свідомості*, розгортання спіралі трансцендентно вкоріненого екзистенціювання, продуктивність чистого мислення і післядіяльну вчинкову надрефлексивність. З іншого боку, *сфері методологування* як прикладній метасистемі притаманні спрямованість на виявлення і розв'язання надскладних проблем людського повсякдення, екстатичні спалахи у сфері ідеальної дійсності свідомості в її осередді – *методологічному мисленні*, унікальність й одночасно універсальність способу розширення меж практики-свободи вчинкової ось-буттєвості, розвиткова проблематизація ситуацій і подій та відшукання підходів й інструментів її опанування, розробка нових мислесхем і вчинково-рефлексивних сценаріїв подальшої методологізації усіх сфер людської діяльності, нарешті екзистенційне уявлення у персоніфікованих практиках методологічних семінарів і сесій.

8. Друга істотна перевага обстоюваної матриці стосується якісно подвійно іншого тематичного змістовлення верхнього і нижнього полюсів її зовнішнього контуру, які виявляють нові грані буттєвості свідомої ковітальності та ресурсні можливості раніше висвітленої діалектичної дихотомії «методологія – методологування». Одна частина останньої розглядає методологію як обов'язкову складову культури, а *методологізацію* безмежного світу діяльностей як мегатенденцію досягнення її семіотичної повноти й знаковосимволічної цілісності. Звідси постає *культуро-збагачувальне призначення методології*, котра в особі ефективно думаючого методолога стає «найдосконалішим інструментом» чистого мислення і просвітленим носієм відповідального мислевчинення; при цьому тут виокремлено чотири стратегічних напрямки розвитку: семантичний, графіко-схематичний, засобово-інструментальний та поняттєво-категорійний. Інша частина вказаної дихотомії, хоча й фундується на глобальній п'ятирівневій системі організації методологічного знання, або за

форматами розвиткового функціонування самої методології (філософська, загальнонаукова, предметно-наукова, предметно-тематична, конкретно-ситуаційна) як свідомісно поєднаних у вчинковому циклі розуміння, мислення, діяльності, рефлексії, все ж реорганізується у сферному життєпотоці реально здійснюваного професійного, сутнісно вітакультурного, методологування як канонічної форми мислевчинкового практикування.

9. Третя значуща перевага пропонованої матриці зводиться до *великого надзавдання* новітньої методології, яка, оповуючись на філософському знанні, покликана здійснити надпредметне, постійно відновлюване, власне *методологічне рефлексування основних проблем філософії*, що у вигляді дихотомій зафіксовані у зовнішньому обвідному контурі: «буття – свідомість», «людина – світ», «культура – життя», «філософія – соціальний досвід», «наука – мистецтво», «теорія – практика», «свідомість (мислення) – діяльність», «думання – вчинення», «думка – дія». Водночас важливо, що ці проблеми методологія реконструює з позицій особливого погляду чи підходу: *із повноти адекватності* свідомо застосовуваних засновків, принципів, правил, понятійних ресурсів і категорійних засобів тій складності чи осягнутій першорядності *проблеми*, котра ставиться та вирішується окремим способом філософування. У виконанні цього надзавдання варто насамперед конструктивно опрацювати новітні здобутки сучасного *світу методології*, а саме арсенал ресурсів і засобів філософської методології (скажімо, філософами Ж.-П. Сартра, М. Гайдеггера, К. Поппера, Г.П. Шедровицького та ін.), проєкт і досвід застосування запропонованого нами рефлексивно-вчинкового сценарію метаметодологування, фундаментальну розробку авторської версії *метатеорії свідомості*, атрибутивні параметри методологічної оптики постнекласичної наукової раціональності, засоби та інструменти сферної практики професійного методологування. Крім того, наведені аргументи виняткової *евристичності* введеного нами у 2017 році неологізму, на сьогодні – концепту і водночас категорійного поняття, «**мислевчинення**», що відчутно употужнює як пояснювальні можливості методологічної миследіяльності, так і засобово-інструментальні ресурси рефлексивно здійснюваних проєктування, конструювання, сценарування, самотворення.

10. Четверта велика перевага презентованої матриці пов'язана з уперше

здійсненим вирішальним для розвитку і світу методології і сфери методологування кроком – з обґрунтуванням **методологічного канону** як ідеалізованого е т а л о н у їх відповідно теоретичної, раціогуманістичної та прикладної, оргдіяльнісної *досконалості* у його трансцендентальному вкоріненні, буттєво окремішньому просвітленні субстанційними каналами усвідомлення, думання, мислення, рефлексування, плеромі феноменального оприявлення та екзистенційній справжності й у циклічно-вчинковій наступності з іншими аналогічними канонами. Загалом постійно відновлювана *рефлексивність* й *особливо післядіяльна над-рефлексивність* тяжіють до вчинкового к а н о н у методологування і здебільшого (звісно, за адекватно створених часопросторових умов) уреальнюють його, де в нашому інтелектуальному досвіді таким е т а л о н о м є дві новоявлені конструкції – *методологічної* і *метаметодологічної* о п т и к, що й спричиняють розвиткове функціонування субстанційної ось-буттєвості мотрійково взаємопрониклих розширеного сферного потоку свідомості та невербальних актуалів чистого мислення. Спираючись на логічну структуру вчинкового канону та систему канонічної психології В.А. Роменця і водночас епістемологічну мозаїку авторської метатеоретичної реконструкції предметного поля цієї новітньої психології як інтегрального філософсько-психологічного напрямку розвитку сучасного людинознавства, доведено, що *методологічний канон* – це один із найдосконаліших вітакультурних е т а л о н і в учинкового канону, що твориться у процесі актуалізації розумових ресурсів вільного людського духу, свідомісно поіменовується, означається, осмислюється та оприявнюється у різних культурних формах і системах кодування інформації, постає в реальних особистих і командних *досягненнях* у розробці та застосуванні методів, засобів, інструментів миследіяльності, нарешті зумовлює одержання як рефлексивних продуктів чистого мислення і методологування, так і самісних функціоналів збагаченого досвіду трансцендування у лоні субстанційної дійсності більш-менш доладно організованого життєвого ритму індивідуальної чи спільної свідомості. В цьому контексті висвітлення теми сформульовано кілька важливих у з а г а л ь н е н ь: а) будь-яка *канонізація* як обов'язкова процедура сталого еволюційного поступу всіякого системного знання є справою методології та компетенцією зрілого методологування; б) окрема методо-

логічна система чи дієздатна методологія завжди становить *великий канон* (до прикладу, системомиследіяльнісна і вітакультурна); в) узаasadнена тут ідея методологічного канону є потужний задум-рушій подальшого сталого розвитку як світу методології, так і сфери методологування; г) метасистема методології як *канон великого вчинку* цілісно постає тільки на фундаменті задіяння новітніх ресурсів професійного методологування і на етапі рефлексивної післядії, тобто під завершення спіралі методологічної творчості; д) методологічний канон у своїх глобальних вимірах становить не лише взаємопроникнення двох мегадійностей (окремого світу й унікальної сфери), а й має ієрархічно модульну, матрично подієву побудову (щаблі, оптики, типи, підходи, модулі, пояси тощо); е) отожд, методологічний канон – це свідомісно зріле, із виходом на чисте мислення, рефлексію і саморефлексію, д ж е р е л о еталонно здійснюваного, ідеально-реального, мислевчинення, інтегральний р у ш і й учинку вітакультурного методологування.

11. П'ята вельми значуща п е р е в а г а щойно створеної матриці має відношення до виходу *вітакультурної методології* як великого канону методології загалом на широкі простори повновагомого здійснення **учинків** миследіяльності, методологічної рефлексії, компетентного методологування, причому у їх одиничній і винятковій, хоча й регулярно стало відновлюваній, *подієвій буттєвості* як у відповідальному, достеменному мислевчиненні в контексті утвердження інтелектуально та ко-вітально насиченого й культурно і персонально продуктивного способу життя. Аргументовано, що на цей момент до *зрілих канонічних форм учинку-події* слушно віднести чисте мислення, думку-комунікацію, миследіяльність, мислевчинення і досконале методологування; саме їх повновагоме уреальнення актуалізує трансцендентально-екзистенціовальний, мотрійковий і співсубстанційний, потік свідомості, мислення, думання, думки, що опосередковано так чи інакше виявляють самі себе і свідомісно й рефлексивно повертаються до себе ще з більшим інтенційним, функціональним та розвитковим потенціалом. У цьому сенсі запропонована цим дослідженням категорійна матриця методології самодостатньо є одним із найбільш мислеінструментально досконалих, хоча й важкодоступних для розшифрування, *методологічних канонів*. Тому його цілісне всеохватне розуміння може бути здійснене тільки як повноцінний у ч и н о к миследіяння

і навіть методологування у його *полірефлексивній подієвій розгортці* в модульно-розвивальному часопросторі за принципом «тут» (ці обставини-умови), «тепер» (цей винятковий момент), «повно» (це неперевершене екзистенціювання) і «завжди» (ці повсякчас постійні стани трансцендування). Загальна *схема вчинку методологування* охоплює: *п е р е д с и т у а ц і ю – досвід трансцендування* як суперечливу спричинювальну засаду уможливлення майбутнього мислевчинення, де його квінтесенцію становить постійна співритмічність його інтенційованих полів свідомості і мислення в дослідницькій творчості особи; *с и т у а ц і ю – цілеспрямоване створення* в локальному форматі методологічних семінарів і сесій учинково-канонічного *модульно-розвивального оргпростору* спільного методологування, що полідетермінантно зумовлює виникнення умов-приводів особливого проблемно-комунікаційного напруження у зреалізуванні сутнісних сил і здібностей кожного учасника; *м о т и в а ц і ю – переборення конфліктності* ситуації, визначення *єдиної мети* сумісного пошуку, здолання полімотиваційності в командній роботі методологів і прийняття до втілення в життя загального вектору подальшого поступу вперед у вирішенні піднятої проблеми з орієнтацією на певний *ідеал* методологічної творчості та за спільного входження в субстанційні потоки чистого мислення й усвідомлення раніше неосягнутого; *в ч и н к о в у д і ю – розгортання* і проблемно-драматичний перебіг командного *акту мислевчинення як подієвого дієства* в екзистенційному ритмі протиборчої комунікаційної взаємодії за апогею екстатичного напруження духовних сил і розумових здібностей усіх і кожного та у підсумку отримання подвійного результату – невербальних продуктів чистого мислення і збагачення досвіду трансцендування й особистісне зростання учасників; *п і с л я д і ю – незавершеність* учинку методологування після досягнення мети зібрання через низку причин, зокрема і через неможливість створення *бездоганної* методологічної й, тим більше, метаметодологічної оптики, тому провідною тут стає *підсумкова рефлексія* продуктивності та успішності командно здійснюваної мислекомунікації, а вершиною її здійснення – рефлексивно-вчинкове замикання чи закріплення методологічного мислення із різними рефлексивними ототожненнями, в тому числі і *саморефлексія* кожного учасника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Академік В.А. Роменець: творчість і праці: зб. ст. / упоряд. П.А. М'ясоїд; відп. ред. Л.О. Шатирко. Київ: Либідь. 2016. 272 с.
2. Бахтін М. До філософії вчинку. *Психологія і суспільство*. 2019. №1. С. 5-34. DOI: <https://doi.org/102307/431748>
3. Вітакультурна методологія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана: колективна монографія. Тернопіль: ТНЕУ. 2019. 980 с.
4. Гайдеггер М. Лист про гуманізм. *Психологія і суспільство*. 2023. №2. С. 51-74. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2023.02.051>
5. Методологія і психологія гуманітарного пізнання: колективна монографія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 998 с.
6. М'ясоїд П.А. Психологічне пізнання: історія, логіка, психологія. Київ: Либідь, 2016. 560 с.
7. Основи психології: підручник / за заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. Вид. 6-те, стереотип. Київ: Либідь, 2006. 632 с.
8. Психологія вчинку: шляхами творчості В.А. Роменця: зб. ст. / упоряд. П.А. М'ясоїд; відп. ред. А.В. Фурман. Київ: Либідь, 2012. 296 с.
9. Роменець В.А. Історія психології XIX – початку XX століття: навч. посіб. Київ: Либідь, 2007. 832 с.
10. Роменець В.А., Маноха П.І. Історія психології XX століття: навч. посіб. 3-є вид. Київ: Либідь. 2017. 1056 с.
11. Роменець В.А. Предмет і принципи історико-психологічного дослідження. *Психологія і суспільство*. 2013. №2. С. 6-27.
12. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – це гуманізм. *Психологія і суспільство*. 2022. №2. С. 49-65. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2022.02.049>
13. Система сучасних методологій: хрестоматія у 4-х томах / упоряд., відп. ред., перекл. А.В. Фурман. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. Т. 1. 314 с. Т. 2. 344 с. Т. 3. 400 с. 2021. Т. 4. 400 с. 2023. Т. 5 (додатковий). 605 с.
14. Фурман А.А. Методологія психологічного пізнання смисложиттєвої сфери особистості. *Психологія і суспільство*. 2020. №1. С. 5-34. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis.2020.01.005>
15. Фурман А.В. Авторська програма дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень». *Психологія і суспільство*. 2023. №1. С. 209-244. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis.2023.01.209>
16. Фурман А.В. Архітектоніка теорії діяльності: рефлексивно-вчинковий сценарій метаметодологування. *Психологія і суспільство*. 2022. №1. С. 7-94. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2022.01.007>
17. Фурман А.В., Гірняк А.Н. Психодідактична експертиза модульно-розвивальних підручників: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. 312 с.
18. Фурман А.В. Ідея професійного методологування: монографія. Ялта-Тернопіль: Економічна думка, 2008. 205 с.
19. Фурман А.В. Ідея і зміст професійного методологування: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 378 с.
20. Фурман А.В. Категорійна матриця теоретичної психології. *Психологія і суспільство*. 2020. №2. С. 13-51. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis.2020.02.013>

21. Фурман А.В. Метатеоретична мозаїка життя свідомості. *Психологія і суспільство*. 2018. №3-4. С. 13-50. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2018.03.013>

22. Фурман А.В. Метатеоретичні концепти пізнання свідомості. *Психологія особистості*. 2018. №1(9). С. 5-11. DOI: <https://doi.org/10.15330/ps.9.1.5-11>

23. Фурман А.В. Методологічна оптика як інструмент мислевчинення. *Психологія і суспільство*. 2022. №2. С. 6-48. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2022.02.006>

24. Фурман А.В. Методологічна реконструкція предметного поля канонічної психології. *Психологія особистості*. 2019. №1(10). С. 5-21. DOI: <https://doi.org/10.15330/ps.10.1.5-21>

25. Фурман А.В. Методологічна реконструкція системомислєдїяльнїсного пїдходу до розумїння свїдомостї. *Психологія і суспільство*. 2021. №1. С. 5-35. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2021.01.005>

26. Фурман А.В. Методолог – професія майбутнього. *Психологія і суспільство*. 2016. №1. С. 16-42.

27. Фурман А.В. Модульно-розвивальна організація мислєдїяльностї – схема професїйного методологування. *Психологія і суспільство*. 2005. №4. С. 40-69.

28. Фурман А.В. Модульно-розвивальний оргпростір методологування: аргументи розширення. *Психологія і суспільство*. 2017. №1. С. 34-49. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2017.034>

29. Фурман А. В. Парадигма як предмет методологічної рефлексії. *Психологія і суспільство*. 2013. №3. 72-85.

30. Фурман А.В. Психокультура української ментальності: 2-е наук. вид. Тернопіль: ВЦ НДІ МЕВО, 2011. 168 с.

31. Фурман А.В. Свідомість як рамкова умова пізнання і методологування. *Психологія і суспільство*. 2017. №4. С. 16-38. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2017.04.016>

32. Фурман А.В. Світ методології. *Психологія і суспільство*. 2015. №2. С. 47-60.

33. Фурман А.В. Теоретична модель гри як учинення. *Наука і освіта. Психологія*. 2014. №5/СХХІІ. С. 95-104.

34. Фурман А.В. Типологічний підхід у системі професійного методологування. *Психологія і суспільство*. 2006. №2. С. 78-92.

35. Фурман А.В. Українська ментальність та її культурно-психологічні координати. *Психологія і суспільство*. 2001. №1. С. 9-73.

36. Фурман А.В., Фурман О., Ткач Ю. Методологічне обґрунтування концепції мотиваційних психоформ. *Вітакультурний млин*. 2010. Модуль 12. С. 9-19.

37. Фурман А.В., Шандрук С.К. Організаційно-діяльнісні ігри у вищій школі: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 272 с.

38. Фурман (Гуменюк) О.Є. Теорія і методологія інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього закладу: монографія. Ялта – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 340 с.

39. Фурман (Гуменюк) О.Є. Феномен полімотивації: сутнісний зміст взаємки за модульно-розвивальної орг-системи. *Психологія і суспільство*. 2001. №1. С. 74-123.

40. Щєдровицький Г.П. Організаційно-діяльнісна гра як нова форма організації та метод розвитку колективної мислєдїяльностї. *Психологія і суспільство*. 2006. №3. С. 58-69.

41. Щєдровицький Г.П. Схема мислєдїяльностї – системно-структурна будова, значення і зміст. *Психологія і суспільство*. 2005. №4. С. 29-39.

REFERENCES

1. Miasoid, P.A. & Shatyko, L.O. (Eds.). (2016). *Akademik V.A. Romenets: tvorchist i pratsi* [Akademic V.A. Romenets: creativity and work]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

2. Bakhtin, M. (2019). Do filosofii vchynku [To the philosophy of action]. *Psykhohohiya i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 5-34 [in Ukrainian].

3. Furman, A.V. & Furman, O.I. & Shandruk, S. K. & Co (Eds.). (2019). *Vitakulturna metodolohiia: antolohiia. Do 25-richchia naukovoї shkoly profesora A.V. Furmana* [Vicultural methodology: an anthology. To the 25th anniversary of professor A.V. Furman's Scientific School]. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].

4. Heidegger, M. (2023). Lust pro humanism [Letter on "humanism"]. *Psykhohohiya i suspilstvo – Psychology and society*, 2, 51-74 [in Ukrainian]

5. Furman, A.V. & Furman, O.I. & Shandruk, S.K. & Co (2019). *Metodolohiia i psykhohohiia humanitarneho piznannia. Do 25-richchia naukovoї shkoly profesora A.V. Furmana* [Methodology and psychology of humanitarian cognition. To the 25th anniversary of professor A.V. Furman's scientific school]. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].

6. Miasoid P.A. (2016). *Psykhohohichne piznannia: istoriia, lohika, psykhohohiia* [Psychological cognition: history, logic, psychology]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

7. Kyrychuk, O.V. & Romenets, V.A. (Eds.). (2006). *Osnovy psykhohohii* [Fundamentals of psychology]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

8. Myasoid, P.A. & Furman, A.V. (Eds.). (2012). *Psykhohohiia vchynku: Shliakhmy tvorchosti V.A. Romenetsia* [Psychology act: the way of creativity, of Romenets V.A.]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

9. Romenets, V.A. (2007). *Istoriya psikhologii XIX – pochanku XX stolittia* [History of Psychology XIX – early XX century]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

10. Romenets, V.A. & Manokha, P.I. (2017). *Istoriia psykhohohii XX stolittia* [History of psychology of the twentieth century]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

11. Romenets, V.A. (2013). *Predmet i pryntsypy istoryko-psykhohohichnoho doslidzhennia* [Subject and principles of historical and psychological research]. *Psykhohohiya i suspilstvo – Psychology and society*, 2, 6-27 [in Ukrainian].

12. Sartre, J.-P. (2022). *Ekzistentsializm – tse humanism* [Existentialism is a humanism]. *Psykhohohiya i suspilstvo – Psychology and society*, 2, 49-65 [in Ukrainian].

13. Furman, A.V. (Ed.). (2015, 2021, 2023). *Systema suchasnykh metodolohii: khrestomatiia u 4-kh tomakh* [The system of modern methodologies: a textbook in 4 volumes]. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].

14. Furman, A.A. (2020). *Metodolohiia psykhohohichnoho piznannia smyslozhyttievoї sfery osobystosti* [Methodology of psychological knowledge of the sense of life sphere of personality]. *Psykhohohiya i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 5-34 [in Ukrainian].

15. Furman, A.V. (2023). *Avtor'ska programa dyscypliny "Metodolohiia ta organizatsiia naukovykh doslidzhen"* [Author's program of the discipline "Methodology and organization of scientific researches"]. *Psykhohohiya i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 209 [in Ukrainian].

16. Furman, A.V. (2022). *Arhitektonika teoriyi diyal'nosti*

reflexivno-vchunkoviyi scenariyi metametodolohuvannia [Architectonics of activity theory: reflexive-deed scenario of metamethodologization]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 7-94 [in Ukrainian].

17. Furman, A.V., Hirniak, A.N. (2009). Psykhodydaktychna ekspertyza modul'no-rozvyval'nykh pidruchnykiv [Psychodidactic examination of modular text-books]. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].

18. Furman, A.V. (2008). Ideia profesiinoho metodolohuvannia [The idea of professional methodology]. Yalta-Ternopil: TNEU [in Ukrainian].

19. Furman, A.V. (2016). Ideia i zmist profesiinoho metodolohuvannia [The idea and content of professional methodology]. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].

20. Furman, A.V. (2020). Katehoriina matrytsia teoretychnoi psykhologhii [Categorical matrix of theoretical psychology]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 2, 13-51 [in Ukrainian].

21. Furman, A.V. (2018). Metateoretychna mozaika zhyttia svidomosti [Metatheoretical mosaic of the life of consciousness]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 34, 13-50 [in Ukrainian].

22. Furman, A.V. (2018). Metateoretychni kontsepty piznannia svidomosti [Metatheoretical concepts of cognition of consciousness]. *Psykhologhiya osobystosti – Personality psychology*, 1 (9), 5-11 [in Ukrainian].

23. Furman, A.V. (2022). Metodolohichna optyka yak instrymnt myslevchynenyia [Methodological optics as a thought-activity tool]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 2, 6-48 [in Ukrainian].

24. Furman, A.V. (2019). Metateoretychna rekonstruktsiia predmetnoho polia kanonichnoi psykhologii [Metatheoretical reconstruction of the canonic psychology subject field]. *Psykhologhiya i osobystost – Psychologi and personality*, 1(10), 5-21 [in Ukrainian].

25. Furman, A.V. (2021). Metodolohichna rekonstruktsiia systemomuslediial'nisnyi pidkhid do rosuminnia svidomosti [Methodological reconstruction of system-thought-activity approach to consciousness understanding]. *Psykhologhiya osobystosti – Personality psychology*, №1(10), 5-35 [in Ukrainian].

26. Furman, A.V. (2016). Metodolog – profesiia majbutn'ogo [Methodologist – profession of the future]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 16-42 [in Ukrainian].

27. Furman, A.V. (2005). Modul'no-rozvyval'na orhanizatsiia myslediial'nosti – skhema profesiinoho metodolohuvannia [Modular and developmental organization of thinking – a scheme of professional methodology]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 4, 40-69 [in Ukrainian].

28. Furman, A.V. (2017). Modul'no-rozvyval'nyi orhprostir metodolohuvannia: arhumenty rozshyrennia [Modular-developmental organizational space of methodology: arguments of expansion]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 34-49 [in Ukrainian].

29. Furman, A.V. (2013). Paradyhma yak predmet metodolohichnoi refleksii [Paradigm as a subject of methodological reflection]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 3, 72-85 [in Ukrainian].

30. Furman, A.V. (2011). Psykhokul'tura ukrains'koi mental'nosti [Psychoculture of the Ukrainian mentality]. Ternopil: Ekonomichna dumka [in Ukrainian].

31. Furman, A.V. (2017). Svidomist' yak ramkova umova piznannia i metodolohuvannia [Consciousness as a framework condition for cognition and methodology]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 4, 16-38 [in Ukrainian].

32. Furman, A.V. (2015). Svit metodolohii [The world of methodology]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 2, 4760 [in Ukrainian].

33. Furman, A.V. (2014). Teoretychna model' hry yak uchynennya [Theoretical model of the game as an act]. *Nauka i osvita. Psykhologhiya. – Science and education. Psychology*, 5/CXXII, 95104 [in Ukrainian].

34. Furman, A.V. (2006). Typolohichni pidkhid u systemi profesiinoho metodolohuvannia [Typological approach in the system of professional methodology]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 2, 78-92 [in Ukrainian].

35. Furman, A.V. (2001). Ukrains'ka mental'nist' ta yiyi kyl'turno-psykhologhichni koordynaty [Ukrainian mentality and its cultural and psychological coordinates]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 9-73 [in Ukrainian].

36. Furman, A.V., Furman, O., Tkach, J. (2010). Metodolohichne obhruntuvannya kontseptsiyi motyvatsiynykh psykhoform [Methodological justification of the concept motivational psychoforms]. *Vitakulturnyi mlyn – Viticultural mill*, 12, 9-19 [in Ukrainian].

37. Furman, A.V. & Shandruk, S.K. (2014). Orhanizatsiynodiyalnisni hry u vyshchii shkoli [Organizational-activity games in high school]. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].

38. Furman (Humeniuk), O.I. (2008). Teoriia i metodolohiia innovatsiino-psykhologhichnoho klimatu zahalnoosvitnoho zakladu [Theory and methodology of innovation-psychological climate of the general educational institution]. Yalta-Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky [in Ukrainian].

39. Furman (Humeniuk), O.I. (2001). Fenomen polimotyvatyvi: sutnisnyy zmist vzayemyn za modul'no-rozvyval'noyi orhsystemy [Phenomenon of polymotivation: the essential content of relationships for a modularly developing organizational system]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 74-123 [in Ukrainian].

40. Shchedrovitsky, G. (2006). Orhanizatsiino-diialnisna hra yak nova forma orhanizatsii ta metod rozvytku kolektyvnoi myslediialnosti [Organizational-activity game as a new form of organization and method of development of collective thinking]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 3, 5869 [in Ukrainian].

41. Shchedrovitsky, G.P. (2005). Skhema myslediialnosti – systemno-strukturna budova, znachennia i zmist [The scheme of mentality – the system-structural structure, meaning and content]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 4, 29-39 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

ФУРМАН Анатолій Васильович.

Категорійна матриця вітакультурної методології: від мислевчинення до канону.

Фундаментальну методологічну розробку *категорійної матриці* як одного з найпотужніших і найефективніших інструментів рефлексивного мислення, філософського і наукового мислевчинення та професійного методологування здійснено у проблемному полі двох протилежно спрямованих і водночас найбільш перспективних *тенденцій розвитку методології* як

новоявленого світу народження, розвою та оприявлення донині незвіданих можливостей *свідомої здатності* й прихованих ресурсів актуалізації *чистого мислення* людини. Перше спрямування у формуванні цього самобутнього світу пов'язане із постановкою сфери професійного методологування як унікальної рефлексивної практики самої методології, суть якої полягає у свободі мисленнєвого екзистенціювання особи чи групи із формами, способами, засобами свідомо і самосвідомо здійснюваної діяльності, друге – у творенні всеможливих ідеальностей *метатеоретизування і метаметодологування*, де предметом останнього є арсенал новітніх засобів та інструментів постійно відновлюваної на рівні «мета-» методологічної рефлексії над раніше здобутими знаряддями мислєдіяльності. Аргументується, що синтезним підсумком цих двох тенденцій є становлення *категорійного ладу методології* у його центральній ланці – в інноваційній формі категорійної матриці, що інтегрує сутнісні, світоглядно універсальні та культурно значущі, з нами знайомі взаємодоповнювальні єдності методології-як-учинення і методологування-як-практики. Відштовхуючись від принципів, закономірностей і нормативів *авторської концепції* творення категорійної матриці, мислєрефлексивне обґрунтування отримали перша і друга версії філософськи зорієнтованої, епістемно цілісної, вчинково організованої та канонічно доведеної *вітакультурної методології* як еталону сучасної методології загалом у їх конструктивному зіставленні як етапів *новітньої еволюції раціогуманітарного знання* про форми, методи, норми, засоби та інструменти професійного методологування. Загалом методологічна оптика обстоюваного типологічного творення названої матриці сконструйована за канонами і параметрами *постнекласичної наукової раціональності* та у вигляді п'ятимодульного набору лінз-інструментів рефлексивного мислєвчинення від відносно простих до найскладніших на таких рівнях: *конкретного* (кватерна або квінтетна мислєсхема), *одиночного* (сама конструкція матриці у єдності її чітко рубрикованої за діалектичними категоріями внутрішньої частини і зовнішнього контуру), *особливого* (типологічний підхід у неподільності його понять, принципів, процедур та інтелектуальних знарядь), *загального* (сфера факхово здійснюваного методологування), *універсального* (вітакультурна методологія як канонічна форма методології в цілому). **Перша** версія категорійної матриці світу методології і сфери методологування, що була створена на початку 2012 року і вперше презентована широкому загалу дослідників, має п'ять основних перевіж: а) у згармонованій картині поняттєво-категорійних засобів висвітлює діалектичне взаємодоповнення та онтофеноменальну єдність методології і методологування, що уможливує високу функціональну *самоорганізацію свідомості* групи методологів у її синергійному екзистенційному осередді – у дійсності *чистого мислення*; б) у центральній частині матриці за принципом квінтетності впорядковує по п'ять *методологічних категорій* за горизонталлю і вертикаллю, зорганізовуючи їх в окремі категорійні таксономи, й таким чином фіксує сутнісну категорійну мозаїку сучасної методології; в) вдало *поіменовує* бінарні полюси зовнішнього контуру матриці: «світ методології – сфера методологування» і «мислє-

дільність як основа культури – порівнєво здійснюване вітакультурне методологування»; г) засновує новітні *методологічні дисципліни* – методософію, методологіку, методоінженерію – і в тексті окреслює їх предметні поля; д) на перетині трьох *фундаменталій* методології у правому нижньому кутку матриці розміщує четверте основоположення – *філософські методологування і методологію*, що на рівні всеосяжно значущого виходить за межі емпірики і соціального досвіду у свідомісні акти субстанційної екзистенції чистого мислення, буттєвим корелятом якого є *методологічне мислення*. **Друга** версія категорійної матриці вітакультурної методології, що сконструйована цьогоріч, має більш розлогу і досконалу *картографію*, що першочергово відтепер стосується двопоясного – семантичного і категорійного – її зовнішнього контуру. Цій новоствореній матриці властиво п'ять рефлексивно аргументованих перевіж, які водночас чітко встановлюють *еволюційний зсув у розвитку методологічного знання* за останнє десятиліття мислєвчинкової творчості: **1)** засадничі категорійні універсали, що закріплюють саморозвиткову єдність *світу методології і сфери* методологування зовнішнього контуру, отримали прояснювальні поняттєво-термінологічні *визначення*, що охоплюють по шість атрибутивно притаманних ознак у загальному напрямку творення особливо сприятливого, модульно-розвивального, простору актуалізації та екзистенціювання розширеної свідомої здатності кожного учасника проблемно-конфліктної комунікації; **2)** верхній і нижній полюси зовнішнього контуру матриці розглядають, з одного боку, методологію як обов'язкову складову культури у восьми координатах світоглядної ось-буттєвості та у її семантичному, графіко-схематичному, засобово-інструментальному і поняттєво-категорійному збагаченні, з іншого – п'ятирівневу організацію методологічного знання (філософська, загальнонаукова, предметно-наукова, предметно-тематична і конкретно-ситуаційна методології), оперування якими найповніше реалізується у метасистемі вітакультурного (канонічного) методологування; **3)** новітня методологія, сутнісно фундується на філософському знанні, одним із найважливіших напрямів свого розвитку обґрунтовує потребу в *методологічній реконструкції основних проблем філософії*, але з особливого, надпредметного, рефлексивного, погляду: із повноти адекватності і свідомо застосовуваних засновків, принципів, правил, понятійних ресурсів і категорійних засобів тій складності або досягнутій першорядності окремої основоположної проблеми; в обводі матриці зафіксована низка таких проблем: «буття – свідомість», «людина – світ», «культура – життя», «філософія – соціальний досвід», «наука – мистецтво», «теорія – практика», «свідомість (мислення) – діяльність», «думання – вчинення», «думка – вчинкова дія»; при цьому надрефлексивні перетворення у цих проблемних нішах методологування мають спиратися на новачинні здобутки передового методологічного вишколу, а саме на сучасні досягнення філософської методології, опрацьований рефлексивно-вчинковий сценарій метаметодологування, постановка метатеорії свідомості, методологічну оптику постнекласичного типу наукової раціональності й на утвердження професійного методологування як унікальної свободи-практики самої методології, а також на дотримання вимог авторського *принципу єдності мислення і вчинення*, що отримав сутнісне відобра-

ження в концепті та категорійному понятті «*мислевчинення*», що містить сукупність переваг: збагачує арсенал категорійних засобів, уможливує реалізацію циклічно-вчинкового підходу і перспективи здійснення організаційно-вчинкових ігор, переорієнтовує інтелектуальні ресурси свідомості на канонічні ритми методологування; 4) методологія у своєму окремійшому становленні тепер виходить на уреальнення взірцевих, канонічно довершених подій власної ось-буттевості, себто на конструювання загальної схеми *методологічного канону* та обґрунтування їх більш-менш повноцінної *систематики*; доводиться, що будь-яка повторювана рефлексивність й особливо післядіяльна надрефлексивність у компетентному методологічному виконанні тяжіють до *вчинкового канону*, який є методологічний і н в а р і а н т як один із його вітакультурних *еталонів*, що по-різному уславнюється в об'єктивованих продуктах професійного методологування і власне чистого мислення (яскравим прикладом такого канону є авторська методологічна оптика п'яти-модульного набору ліній-інструментів цього дослідження як ефективного мислевчинення); аргументується неперехідна значущість логічної структури психологічного канону і засновків постановки канонічної психології В.А. Роменця та нашого досвіду здійснення метатеоретичної реконструкції предметного поля останньої; через ланцюг узагальнень підтверджується істинність того, що **вітакультурна методологія**, охоплюючи трансцендентне та іманентне, ноуменальне і феноменальне, свідомісне і діяльнісне, – це великий мислевчинковий к а н о н, що підтверджують такі попередні висновки: а) будь-яка канонізація як обов'язкова процедура є справою методології, б) кожна філософська зріла, науково усистемнена та емпірично підтверджена методологія становить великий канон, в) від ідеї методологічного канону потрібно рухатися до опрацювання ієрархічної системи таких канонів як найдосконаліших організованостей уреальнення свідомої здатності людини, г) цілісну метасистему методології як канону великого вчинку можна буде отримати тільки шляхом задіяння всіх наявних ресурсів професійного методологування і на завершальному етапі його надрефлексивної післядії, д) методологічний канон у своїх глобальних вимірах, зорганізовуючи взаємопроникнення методології і методологування як двох мегадійностей, має ієрархічно модульну, мотрійково порівневу побудову (методологічний і метаметодологічний шаблі розвитку, три методологічних оптики наукової раціональності, сукупність методологічних підходів, п'ять методологічних модулів, різні пояси інструментів методологування), е) у будь-якому разі методологічний канон – це свідомісно зріле, із виходом на рефлексію і саморефлексію, джерело еталонно здійснюваного мислевчинення, інтегральний рушій учинку повноцінного методологування; 5) вітакультурна методологія у її канонічному уможливленні досягає цілковитого уреальнення в ч и н к і в миследіяльності, методологічної рефлексії, компетентного методологування в їх одиничній і винятково *подієвій*, здебільшого ковітальній, буттевості як відповідальному мислевчиненню; так постає ідеально-реальна, взірцево достеменна *дійсність методологування*, що увесь час твориться заново у подієвій е к з и с т е н ц і ї сумісної мислекомунікації на межі трансцендентного та іманентного, ноуменального і

феноменального, духовного і природного, субстанційного і випадкового, невідомого і зрозумілого, об'єктивного і суб'єктивного, організованого і хаотичного, розвиткового і закостенілого, тобто у *ситуаційному плинні ось-буттевості* мотрійково узалежнених субстанцій свідомості, мислення, думання, думки за канонам «тут-тепер-повнозавжди»; у цьому витлумаченні новостворена категорійна матриця становить один із найбільш інструментально досконалих методологічних канонів самої методології, де *вчинок методологування* розгортається як покомпонентна еволюція повноцінно здійснюваної п о д і ї, яка охоплює: п е р е д с и т у а ц і ю – *досвід трансцендування* думачою особи як узаasadнення співритмічної актуалізації її інтенційованих полів свідомості і мислення; с и т у а ц і ю – вчинково-циклічне творення модульно-розвивального простору командного мислезреалізування як регулярно сталого відновлення особливого *проблемно-комунікаційного напруження* людських сутнісних сил, що характеризується спільною значущістю, трансцендувальною джерельністю, колізійністю, драматичністю; м о т и в а ц і ю – здолання конфліктності проблемно-ситуаційної дійсності, переборення хаосу полімотиваційності учасників мислекомунікації та обрання загального напрямку руху-поступу вперед, що знаходить підтвердження в таких ознаках методологування, як зліквідування конфліктних умов і формування єдиної мети подальшої співпраці, вироблення синтетичного наснаження на спільне входження в субстанційні потоки чистого продуктивного мислення і співвіднесення головного вектору полімотиваційного поля із відрефлексованим ідеалом методологічної творчості; в ч и н к о в у д і ю – мислевчинкове дійство, котре істотно упорядковує проблемно-конфліктну ситуацію через створення благодатних умов спонтанного фонтанування думок, ідей, смислів, мислесхем комунікантів, проте в *самоорганізаційному плетиві пульсації функціоналів свідомості* на межі апогею екстатичного, власне самопоглинального, напруження духовних сил і розумових здібностей кожного, що поєднує чотири атрибутивні характеристики методологування: здійснення самого акту-події мислевчинення, варіативно змінне сценарування перебігу цього подієвого дійства задля отримання бажаних продуктів чистого мислення і полірефлексування, досягнення творчого екстазу командного пошуку способів і засобів розв'язання опрацьованої проблеми, особистісне зростання і збагачення досвіду трансцендування учасників; п і с л я д і ю – *підсумкова рефлексія* і результуюча саморефлексія продуктивності та успішності командно чи індивідуально виконаної миследіяльності та охоплення розширеним свідомісним поглядом у позиції *над з н а н ь* чотирьох типів: про об'єкти, про саму діяльність, рефлексивних і суто особистісних; при цьому *незавершеність* учинку методологування після досягнення мети і вирішення подвійного завдання інтелектуальної співпраці має кілька причин (онтологічна невичерпність буття, його феноменальне багатоманіття, гносеологічна нескінченність шляху до істини, епістемологічна необмеженість і відносність світу, психологічна амбівалентність почуттів після вчиненого, неможливість створення абсолютно універсальної методологічної оптики), тоді як його *атрибутивним канонам* є здійснення рефлексивно-вчинкового замикання методологічного мислення із різними рефлексивними отождненнями.

Ключові слова: вітакультурна методологія, світ методології, сфера методологування, методологічна рефлексія, метаметодологія, ковітальність, мета-методологічна оптика, категорійний лад, категорійна матриця, категорійне поняття, методологічна категорія, свідомість, культура, типологічний підхід, категорійний таксон, раціогуманітарне знання, чисте мислення, свідомо здатність, постнекласична наукова раціональність, мислєсхема, канонічна методологія, функціонали свідомості, мислення, діяльність, розуміння, мислєвчинення, методософія, методологіка, методо-інженерія, методологічне мислення, ось-буттєвість, екзистенціювання, вчинково-рефлексивне практикування, вчинок методологування, модульно-розвивальний простір, філософська методологія, мікрометодологія, основні проблеми філософії, методологічна реконструкція, мета-теорія свідомості, методологічний модуль, думка, вчинковий канон, методологічний канон, надрефлексивність, канонічна психологія, процедура канонізації, методологія як великий канон, мислєвчинення як подія, вітакультурна дійсність, самосвідомість, досвід трансцендування, полімотивація, підсумкова рефлексія, еволюція методологічного знання.

ANNOTATION

Anatoliy V. FURMAN.

Categorical matrix of vitacultural methodology: from thought-activity to canon.

The fundamental methodological development of the *categorical matrix* as one of the most powerful and the most effective *instruments* of reflexive thought-activity, philosophical and scientific thought-activity and professional methodologization was carried out in the problem field of two oppositely directed and at the same time most promising *trends in the methodology development* as a newly appeared *world* of birth, development and manifestation of hitherto unexplored possibilities of *conscious ability* and hidden resources of humans *pure thinking* actualization. The first direction in the formation of this unique world is connected with the emergence of the *sphere* of *professional methodologization* as a unique reflexive *practice* of the methodology itself, the essence of which is in the *freedom of thought existence* of a person or a group with the forms, methods, means of consciously and self-consciously carried out activity, the second – in the creation of all possible *ideas* of *meta-theorizing and meta-methodologization*, where the subject of the last is an *arsenal* of the latest means and tools of constantly renewed at the “meta-” level of *methodological reflection* on previously acquired tools of thought-activity. It is argued that the synthesis result of these two trends is the formation of *the categorical order of a methodology* in its central link – in the innovative form of the categorical *matrix*, which integrates the essential, worldview universal and culturally significant *knowledge* in mutually complementary unity of the methodology-as-an-action and methodology-as-a-practice. Based on the principles, regularities and standards of the *author's concept* of creating a categorical matrix, a thought-reflexive substantiation received the first and the second *versions* of the philosophically oriented, epistemically integral, actionally organized and canonically perfected **vita-cultural**

methodology as a *standard* of modern methodology in general in their constructive comparison as stages of *the newest evolution of ratio-humanitarian knowledge* about the forms, methods, norms, means and tools of professional methodologization. In general, the methodological *optics* of the argued typological creation of the named matrix is constructed according to the canons and parameters of *post-non-classical scientific rationality* and in the form of a five-module set of lenses-instruments of reflexive thought-activity from relatively simple to the most complex at the following levels: *specific* (quaternary or quintet thought-scheme), *individual* (the very construction of the matrix in the unity of its clearly classified according to the dialectical categories of the inner part and the outer contour), *special* (the typological approach in the indivisibility of its concepts, principles, procedures and intellectual tools), *general* (the sphere of professionally implemented methodologization), *universal* (vitacultural methodology as the canonical form of methodology in general). **The first** version of the categorical matrix of the world of methodology and the sphere of methodologization, which was created in early 2012 and first presented to the general public of researchers, has five main *advantages*: a) in the harmonized picture of conceptual-categorical means highlights the dialectical complementarity and ontophenomenal unity of methodology and methodologization that enables a high functional *self-organization of consciousness* of the methodologists' group in its synergistic existential environment – in reality of *pure thinking*; b) in the central part of the matrix, by the principle of quintet, arranges five *methodological categories* in horizontal and vertical, organizing them into separate categorical *taxa*, and thus fixes the essential categoric mosaic of the modern methodology; c) successfully *names* the binary poles of the matrix's outer contour: “the world of methodology – the sphere of methodologization” and “thinking-activity as the basis of culture – a step-by-step implemented vitacultural methodologization”; d) establishes the latest *methodological disciplines* – methodosophy, methodologics, methodoengineering – and outlines their subject fields in the text; e) at the intersection of the three *fundamentals* of the methodology in the lower right corner of the matrix, it places the fourth foundation – *philosophical methodologizations and methodology*, which at the level of comprehensively significant goes beyond empirics and social experience into conscious acts of the substance existence of pure thinking, the existential *correlate* of which is a *methodological thinking*. **The second** version of the categorical matrix of vitacultural methodology, which was designed this year, has more extensive and perfect *cartography*, which primarily from now on concerns the two-axis – semantic and categorical – its outer contour. This newly created matrix has five reflexively reasoned *advantages*, which at the same time clearly establish *the evolutionary shift in the development of methodological knowledge* over the past decade of thinking-deed creativity: **1)** fundamental categorical universals, consolidating the self-development unity of *the world* of the methodology and *the sphere* of methodologization of the outer contour, received clarifying conceptual-terminological *definitions*, covering six attributedly inherent features in the general direction of creating a particularly favorable, modular-developmental, space of actualization and existentializing the expanded conscious ability of each participant of problem-conflict communication; **2)** the upper

and lower poles of the matrix's outer contour are considered, on the one hand, the methodology as an obligatory component of culture in eight coordinates of worldview here-existence and in its semantic, graphic-schematic, means-instrumental and conceptual-categorical enrichment, on the other – a five-level organization of methodological knowledge (philosophical, general scientific, subject-scientific, subject-thematic and specific-situational methodologies), the operation of which is most fully implemented in the metasystem of vitacultural (canonical) methodologization; **3**) the latest methodology, essentially based on philosophical knowledge, one of the most important directions of its development justifies the need for *methodological reconstruction of the main problems of philosophy*, but from a special, supersubjective, reflexive, point of view: from the completeness of the *a d e q u a c y* of consciously applied foundations, principles, rules, conceptual resources and categorical means of the complexity or comprehended primacy of a separate fundamental problem; a number of such problems are fixed in the outline of the matrix: “being – consciousness,” “human – world,” “culture – life,” “philosophy – social experience,” “science – art,” “theory – practice,” “consciousness (thinking) – activity,” “thinking – commitment,” “thought – act”; at the same time, super-reflexive transformations in these problematic niches of methodologization should be based on the innovative achievements of advanced methodological training, namely, on the modern achievements of the philosophical methodology, the reflexive-action scenario of metamethodologization has been worked out, the emergence of the metatheory of consciousness, the methodological optics of the post-non-classical type of scientific rationality and on the establishment of professional methodologization as a unique freedom-practice of the methodology itself, as well as compliance with the requirements of the author's *principle of the thinking and performance unity*, that received an essential reflection in the concept and categorical concept of “*thinking-activity*,” containing a set of advantages: enriches the arsenal of categorical means, makes possible the implementation of a cyclic-action approach and the prospects for the implementation of organizational-action games, reorients the intellectual resources of consciousness to the canonical rhythms of methodologization; **4**) the methodology in its separate formation now goes to the realisation of exemplary, canonically completed events of its own here-existence, that is, to the construction of the general scheme of **the methodological canon** and the substantiation of their more or less complete *systematics*; it is proved that any repeated reflexivity and especially postaction super-reflexivity in a competent methodological performance gravitate to an *deed canon*, which is a methodological *i n v a r i a n t* as one of its vitacultural *standards*, that is differently implemented in objectified products of professional methodologization and pure thinking itself (a vivid example of such a canon is the author's methodological optics of a five-module set of lenses-tools of this study as an effective thinking-activity); it is argued the intransitive significance of the logical structure of the psychological canon and the premises of the emergence of the V.A. Romenets' canonical psychology and our experience in carrying out the metatheoretic reconstruction of the subject field of the last; through a chain of generalizations, it is confirmed that **the vitacultural methodology**, covering transcendent and immanent, noumenal and phenomenal, conscious and active, is a *great thinking-act c a n o n*,

confirming the following preliminary *conclusions*: a) any *canonization* as a mandatory procedure is a matter of methodology, b) each philosophically mature, scientifically comprehensive and empirically validated methodology constitutes a great canon, c) from the idea of the methodological canon it is necessary to move to the elaboration of the hierarchical system of such canons as the most perfect organizations of realizing the conscious ability of a person, d) a holistic metasystem of methodology as a canon of a great deed can be obtained only by using all available resources of professional methodologization and at the final stage of its super-reflexive postact, e) the methodological canon in its global dimensions, organizing the interpenetration of methodology and methodologization as two mega-realities, has a hierarchically modular, step-by-step construction (methodological and metamethodological stages of development, three methodological optics of scientific rationality, a set of methodological approaches, five methodological modules, various layers of methodological tools), f) in any case, the methodological canon is a consciously mature, with access to reflection and self-reflection, the source of a standard carried out thinking-activity, an integral engine of the act of full-fledged methodologization; **5**) the vitacultural methodology in its canonical provision achieves the complete realisation of the *a c t i o n s* of thinking-activity, methodological reflection, competent methodologization in their single and exceptional *step-by-step*, mostly covital, existence as responsible *thinking-activity*; so the ideal-real, exemplary authentic *reality of methodologization* appears, which all the time is being created anew in the event *e x i s t e n c e* of compatible thought communication on the verge of transcendental and immanent and phenomenal, spiritual and natural, substantive and random, unknown and understandable, objective and subjective, organized and chaotic, developing and ossified, that is, in *the situational flow of the here-existence* of the step-by-step-dependent substances of consciousness, thinking, thought according to the canon “here-now-full-always”; in this interpretation, the newly created categorical matrix constitutes one of the most instrumentally perfect methodological canons of the methodology itself, where *the act of methodologization* unfolds as a component-by-component evolution of a fully realized *e v e n t*, which covers: *p r e - s i t u a t i o n – the experience of transcendence* of the thinking person as a base of the co-rhythmic actualization of their intentional fields of consciousness and thinking; *s i t u a t i o n – the acting-cyclical creation of the modular-developmental space of team thinking-implementation as a regularly stable restoration of the special problem-communication tension* of human essential forces, characterized by common significance, transcendental source, collision, drama; *m o t i v a t i o n – overcoming the conflict of problem-situational reality, overcoming the chaos of polymotivation of participants in thought-communication and choosing the general direction of movement-progress forward, which is confirmed in such features of methodologization as the elimination of conflict conditions and the formation of a single goal of further cooperation, the development of synthetic inspiration for joint entry into the substance flows of pure productive thinking and the correlation of the main vector of the polymotivation field with a reflexive ideal of methodological creativity*; *d e e d a c t i o n – a thinking-active action that significantly disrupts the problem-conflict situation through the creation of favorable conditions for the spontaneous fountain of thoughts, ideas,*

meanings, and thought-schemes of communicants, but in *the self-organizational weaving of the pulsation of the consciousness functionals* on the verge of the apogee of ecstatic, self-absorbing, tension of spiritual forces and mental abilities of each, combining four attributive characteristics of methodologization: implementation of the very act-event of thinking-activity, variable-changeable scenario of the course of this step-by-step action in order to obtain the desired products of pure thinking and polyreflexification, achievement of creative ecstasy of the team search for ways and means of solving the worked-out problem, personal growth and enrichment of the transcendental experience of participants; *a f t e r a c t i o n – final reflection* and the resulting self-reflection of productivity and success of team or individually performed thinking-activity and coverage with an expanded conscious view in a position *o v e r k n o w l e d g e* of four types: about objects, about the activity itself, reflective and purely personal; at the same time, *the incompleteness* of the act of methodologization after achieving the goal and solving the dual task of intellectual cooperation has several reasons (ontological inexhaustibility of being, its phenomenal diversity, epistemological infinity of the path to truth, epistemological unlimitedness and relativity of the world, psychological ambivalence of feelings after the committed, the impossibility of creating an absolutely universal methodological optics), while its *attributive canon* is the implementation of reflexive-action closure of methodological thinking with various reflexive identifications.

Key words: *vitacultural methodology, world of methodology, sphere of methodologization, methodological reflection, metamethodology, covitality, metamethodological optics, categorical order, categorical matrix, categorical concept, methodological category, consciousness, culture, typological approach, categorical taxon, ratiohumanitary knowledge, methodological knowledge, cyclic-action approach, pure thinking, conscious ability, post-non-classical scientific rationality, thought-scheme, canonical methodology, functionals of consciousness, thinking, activity, understanding, thinking-deed, methodosophy, methodologics, methodoengineering, methodological thinking, here-existence, existentialization, act-reflexive practice, act of methodologization, modular-developmental space, philosophical methodology, micro-methodology, the main problems of philosophy, methodological reconstruction, the metatheory of consciousness, the methodological module, thought, the deed canon, the methodological canon, super-reflexivity, canonical psychology, the procedure of canonization, methodology as a great canon, thinking-activity as an event, vitacultural reality, self-consciousness, transcendental experience, polymotivation, final reflection, evolution of methodological knowledge.*

Рецензенти:

**д. філол. н., акад. Юрій КУЗНЕЦОВ,
д. філос. н., доц. Володимир САБАДУХА.**

**Надійшла до редакції 28.06.2023.
Підписана до друку 25.08.2023.**

Бібліографічний опис для цитування:

Фурман А.В. Категорійна матриця вітакультурної методології: від мислевчинення до канону. *Психологія і суспільство*. 2023. №2. С. 6-50. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2023.02.006>